A

BÁNYATÖRVÉNYJAVASLAT

BIRÁLAT ÉS ISMERTETÉS

IRTA

Dr SIPOS ÁRPÁD

KIR. JOGAKADÉMIAI TANÁR NAGYVÁRADON

(KÜLÖNLENYOMAT A «JOG»-BÓL)

M. KIR. BÁNY. ÉS ERD. FŐISKOLA
KÖNYVTÁRA.
6099. szám.

BUDAPEST

PALLAS IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1895

A BÁNYATÖRVÉNYJAVASLAT.

BIRÁLAT ÉS ISMERTETÉS.

Merész ujitásokkal a javaslatot senki sem vádolhatja.

Kiválasztott irányától nem tériti el azon jogeszme, mely ujabban a bányatulajdont a földbirtok számára követeli, mert hisz a bánya a földtulajdonnal szoros kapcsolatban őrizheti meg ingatlan jogi jellegét s későbbi eldarabolás esetére is csak igy biztosithatja az ásványtelep ingatlan eredetét ; egyébként csupán a lefejtett ingó dolgokra szerez a vállalkozó tulajdont, miket kizsákmányolván, joga elenyészik.[1]

Pedig ez álláspont elfogadása (természetesen ignorálva a Miksa-féle rendtartás óta erőszakolt jogszabályokat, a mik törvényhozásunknak sem érdeméül, sem bűnéül nem róhatók fel), megszakitott törvényes fejlődésünk azon szabályaihoz fűzné a javaslat rendelkezéseit, melyek «az ország minden rendü földbirtokosainak megengedték, hogy a földjükön talált érceket és egyéb ásványokat dolgoztathassák, áshassák és annak hasznát szedjék».[2]

Tehát — a jogfolytonosság ösvényére — n e m l é p v i s s z a.

[1] René de R e c y «La proprieté des Mines» («Revue des deux Mondes» 94. 95. k. II. közl. 884—890. l.).

[2] II. Ulászló 1492. I 30. Egyedül a sótelepeket veszi ki és tartja fenn a királyi jog számára ; II. Lajos későbbi törvénye ezt megerősiti (1523 XXXIX. t.-c.), a mit tévesen értelmeznek oly «bányaszabadságnak», melynél fogva a vállalkozó e jogát a földbirtokos akarata ellenére is érvényesithette volna. Lajos törvénye c ak megerősitette, de nem változtatta meg Dobzse László világos rendelkezéseit. A parancs szó, mely a bányavállalkozás szabad jogát a földtulajdon ellen megállapitotta, a Miksa-féle rendtartásból hangzik, persze : a bányászjog cimén és a kamara javára. A bányászati főuri jog átruházása egyesekre, a mind sürübben előforduló adományozás gyakorlata, — szülte aztán minálunk is a «bányaszabadság»-ot a földtulajdon terhére.

Mert az haladás volt ugyan, midőn a korona a királyi jogról lemondván, a bányászatot azon idők egyedüli nyügétől, a jus regale minerale korlátaitól megszabaditotta s az ismert értékes ásványokat a földbirtoknak engedte át.

De ma ez visszalépés volna, mert lemondván a bányaszabadság előnyeiről, a bányászatot a földbirtok kényének szolgáltatná ki.

A javaslat tehát az uj jogeszme biztatására (a régi, törvényes jogalapon) nem lép vissza, de — előre sem. Nem hagyja magát azon térre csábittatni, melyen régibb törvényeink szellemét, az azokban rejlő jogeszmét tovább fűzve, azon eredményre jutna:

hogy a mai mozgékonyabb, fejlettebb és követelőbb gazdasági élet jóval többet ért a használható ásványok fogalma alatt, mint a négyszáz év előtti felfogás,

hogy igen sok kő- és földnemü ásvány (az égő ásványokról nem is szólva) lett azóta a bányaipari tevékenységnek — némely silány érctelérnél — jóval értékesebb és hasznosabb tárgya.

és hogy ezek szintén megérdemelnék azt, hogy (ne csak a királyi jogtól, a mi tényleg nem is létezik, ezen ásványokra pedig soha sem is terjedt ki, hanem) legalább részben a földbirtokhoz lekötött állapotuktól megszabadittassanak és a bányatörvény rendelkezései alá jussanak.

Nem éppen példátlan eset,[3] de a javaslatra nem bir semmi csábító erővel; megmarad az osztrák és a német bányajogok eszmekörében, nem szárnyalja túl azon fölfogást, mit e jogok a bányászat érdekeinek megállapitásában tanusitanak, sőt helyenkint azon alul marad, szabályait pedig e szellemben alkotja meg.

Tulajdonkép azt alig lehet rossz néven venni, ha a javaslat azon szándékkal készült, hogy belőle valamikor magyar törvény legyen. Hiszen a megjelenése óta eltelt négy év tapasztalata igazolja, hogy azon szerény concessio, mit a szénkérdésben a földbirtokkal szemben a bányaipar javára tervezget,

[3] A francia jog «Carrières» elnevezés alatt a kőfejtéseket is a bányatörvényben szabályozza; középitkezések, hidak, erődök stb. céljaira pedig a telektulajdonos beleegyezésétől függetlenül is megengedi a kibányászást. Igaz, hogy kivételesen, mint ez pl. Páris kikövezése érdekében történt. Férand—Giraud «Code des mines et des mineurs» II. köt. 340. 398. és k. l. Szász-Meiningenben a tábla és fedélpalák, a festőföldek szabad ásványok; a rajnai porosz tartományokban a palatörések, a malomkő-fejtések stb. — ha földalatti hajtásokkal üzetnek — a bányarendészeti szabályok és hatóságok alá tartoznak. Knappschaftsverein-t is kötelesek alkotni. Porosz b.-törvény 214. §. Klostermann «Das allg. Berggesetz» 74. és 324. l.

mennyire kérdésessé tette sorsát; biztosra vehető, hogy merészebb ujitás esetén «becses anyagot» képező, feles számu javaslataink száma ismét szaporodott volna. Még pedig — a földbirtok és bányaipar érdekeinek szerencsétlen szembeállitása folytán — a jelzett irányok bármelyike jutott is volna kifejezésre, a javaslatra a meddő kisérletek sorsa várt volna, mert az ellentétbe helyezkedett érdekek — ha gyengék is arra, hogy saját nézeteiket diadalra juttassák, elég erősek minden alkotás megakadályozására.

Ez igazolja a javaslat vezéreszméjét.

De méltán érheti gáncs a miatt, hogy — a mire pedig sok helyen nagy szükség volna — minden indokolás nélkül bocsáttatott közre; megjegyzéseimben ez oknál fogva kénytelen leszek gyakran feltevésekre támaszkodni, vagy pedig a régibb bányatörvényjavaslat szaktanácskozmányairól fölvett jegyzőkönyvben olvasható viták és eszmecserékben keresni a támpontot.

***

I.

Az 1. §. a bányajog forrásait határozza meg oly módon, hogy: a bányatörvény által szabályozott viszonyokra subsidiarius jog gyanánt az általános magánjogi törvényeket, törvénypótló rendeleteket, szokásjogot és döntvényeket jelöli meg.

A szakasz bátran kihagyható; egyedül az osztrák törvény tartalmaz egy ilyenforma §-t, ellenben a francia, porosz törvényekben és az 1870-iki bizottsági javaslatban ennek mását hiába keressük. Hiszen, hogy a bányatörvényen kivül a jogrendszer többi részei subsidiarius jogok a bányaügyekre, az annyira kétségtelen, hogy talán kijelenteni is felesleges; de ha nagyobb világosság kedvéért ez mégis szükségesnek látszik, akkor ez kimeritően és szabatosan szövegezendő. A javaslat azonban c s a k az általános magánjogot emliti segédjog gyanánt, igaz, hogy ennek forrásait oly részletességgel sorolja fel, a mire semmi szükség nincs, mert elég volna e jogot egyszerüen megnevezni, úgy sem a bányatörvény feladata annak meghatározása: hol, mik az átalános magánjog forrásai? De a magánjog megjelölésével a segédjogok nincsenek is kimeritve, mert a bányatörvény n e m t i s z t á n speciális magánjog; túlnyomó abban a közigazgatási jogi elem (l. a VI., VIII., IX., XIV., XVI. stb. fejezeteket) és ezen a réven a közigazgatási jog által is kiegészitést nyer, a minthogy a javaslat is hivatkozik a cselédtörvényre (152. §.) az ipartörvényre (136. §.) stb. A részvénytársulatok s egyéb (a kereskedelmi jog értel-

mében feltételes, alanyi ügyleteknek iparszerű űzése folytán) kereskedelmi jogi jelleggel biró bányavállalatok nem egy kérdésében a kereskedelmi törvény rendelkezései irányadók.[4] A rendbüntetés a büntető törvények alkalmazását nem zárja ki.[5]

Ekkép nő meg a segédjogok száma.

Talán azért nincsenek mindezen jogok megnevezve, mert úgy is utalás történik mindenütt azon törvényekre, melyek a bányatörvény rendelkezéseit kiegészitik? Ez a feltevés nem állhat meg. A javaslat nem hivatkozhat minden egyes szakasznál a felmerülhető kérdések segédjogára; nem is teszi, csak kivételesen, sőt ott is hallgat, a hol nyilatkoznia kellene. Nem szól pl. a részvénytársaságok, tehát már alakjuknál fogva kereskedelmi társulatok bányavállalatairól, sem a bányaiparvállalatokról, melyeknek (föltéve, hogy a kisipar körét meghaladják) ügyleteit az 1875 : XXXVII. t.-c. kereskedelmi (subjectiv) ügyletekké minősiti; e két jog érintkezése nem egy kérdés megvilágitását teszi szükségessé.[6] Egy másik eset: a javaslat a kutatás alól kivett helyek között nem emliti a gyógyforrásokat (bár a «fontosabb közérdeket» a megtagadás indokául felhozza, 7. §. 2. p.), pedig a vizjogi törvény értelmében, a bányakapitányság javaslata alapján megállapitott védterület határain belül földalatti hajtásokra vagy (kutatás céljából) fúrásokra engedély nem adható.[7] Ime ez utalás még ott is hiányzik, a hol helyén volna és ezen csak az összes segédjogok megnevezése segitene Az általános magánjognak — mint egyedüli subsidiarius jognak — felemlitése folytán: a többi nem emlitett jog kizártnak tekinthető.

Avagy azért van csupán az átalános magánjog egyedül segédjog gyanánt megnevezve, mert a javaslat «A jelen tör-

[4] 1854-ki bt. 131. §. *b)* 1875. XXXVII. t.-c. 10. c. V. ö. 259. §. 6. p.

[5] Jav. 233. §.

[6] A kisipar körét meghaladó bányaipar ügyletei kereskedelmi ügyletek k. t. 259. 6. p. Mi a b á n y a i p a r? terjedelme, határa? azt a bányatörvény határozza meg, egyenkint megnevezvén a feldolgozó műveket (131. §. *b)* p.), mit a «Vollzugsvorschrift» azzal egészit ki: hogy az adomány folytán szerzett bányaművelési jogositvány tisztán n y e r s a n y a g o k előállitására («Darstellung der Rohstoffe») jogosit és igy a vasércek olvasztója nem fajulhat vasöntővé (Gusswerk), mert az már a gyáripari törvények és hatóságok alá tartozik, külterületekre kisajátitást nem ad, stb. (V. 80. §.). Eddig terjed a bányaipar. A javaslat átalánosságban a «kohászati feldolgozást» emliti (77. § 3. p.), határát szigoruan nem jelöli meg (valószinüen az ipartörvényre bizza) és igy megeshetik, hogy c s a k a gyári jellegü olvasztók (a kik pedig saját terményeiket át- vagy feldolgozzák) vagy ezeknek az ügyletei i s kereskedelmi ügyletekké minősittetnek. E cimen odajuthat az, a mi már nem bányaipar, de viszont kimaradhat, a mi sajátkép bányaipar.

[7] 1885. XXIII. t.-c. 16. 157. §§-ai. Az 1870-ki bizottsági javaslatban föl volt véve. 8. §.

vény által szabályozott v i s z o n y o k a t» jelöli meg a bányatörvény tárgyául? (1. §. 3. 4. sor.)

A törvény által szabályozott viszonyok: körülirva = jogviszonyok. De a bányavállalkozás nemcsak általános magánjogi viszonyokat, hanem specialis kereskedelmi jogviszonyokat is hoz felszinre; azonfelül nem mind az: jogviszony és jogügylet, a mi a bányatörvény és segédjogai körébe tartozik. A bányabérlet: jogügylet és jogviszonyt alapit, a bányaszolgalom, a telektulajdonos és bányavállalkozó közötti viszony jogviszony; de már a munkásjegyzék, a térkép készitése, a munkakönyvek kiállitásának kötelessége stb. nem jogügylet vagy jogviszony.

A kereskedelmi jog a «kereskedelmi ügyek» (Handelssachen) általános kifejezést használja; a bányajogban ennek megfelel a «bányaügyek» (Bergwerksangelegenheiten) fogalma, mely a jogügyletek, viszonyok, rendészeti, közigazgatási és rendtartási kérdések megjelölésére egyaránt alkalmas. E kifejezést használja az 54-iki osztrák bányarendtartás, felsorolván egyúttal kimeritően a segédjogokat; ezt a formulát fogadta el a szaktanácskozmány, tisztában levén azzal, hogy a bányajog kiegészitésére nemcsak az általános magánjogi viszonyok szabályozására hivatott magánjog, hanem a bányaügyek természetének megfelelő: kereskedelmi, büntető- és közigazgatási jogok is szükségesek.

De nem vitázom tovább önmagammal; a rendelkezés indokait nem is próbálom kihüvelyezni, a minek hosszadalmasságába a dispositió hézagos volta és az indokolás teljes hiánya vitt be; a szakasz vagy a kifejtés értelmében szövegezendő, vagy mint felesleges és hibás, kihagyandó.

A 2. és 3. §§-ok a földtulajdonos rendelkezése alá nem eső ásványokat jelölik meg és a földbirtokos rendelkezési jogának megváltását szabályozzák. A 2. és ennek kiegészitését képező 4-ik §§-ok ellen alig lehet kifogás; hogy a sójövedék a finánciális törvények értelmében itélendő meg, egyebekben pedig a bányatörvény rendelkezései alá tartozik, helyes és természetes. A szénbányászat jogi szabályozására vonatkozó nézeteimet kifejtettem[8] és nem lévén okom azon változtatni: egy rövid recapitulatióra szoritkozom.

A közgazdaság, a bányászat speciális érdeke és az egyöntetü szabályozásnak, a jogegységnek összhangja egyaránt azt kivánják, hogy a kőszén minden faja a földtulajdonos ren-

[8] «A szénbányászat joga és a földbirtok» cimü bányajogtanulmányom a «Közgazdasági és Közigazgatási Szemle» 1893. évfolyamából különlenyomat.

delkezése alá nem eső ásványok közé soroztassék és egészen azonos szabályozásban részesüljön. De ez csak a földbirtok áldozatkész hozzájárulásával történhetnék meg, a mire kevés vagy éppen semmi kilátás, mert a földbirtok annyira beleélte magát u. n. százados jogcimébe (a mihez voltakép az osztrák bányarendtartás révén s az országbirói értekezlet határozatainak jóvoltából jutott), annyira a földtulajdonhoz kötött jognak tekinti a szénjáradékot, hogy még a 3. §-nak jóval csekélyebb igényü szövege is alig táplálhat reményt a sikerre. A széntelepek felett ma a földbirtok rendelkezik, tőle függ, hogy megengedje-e a vállalkozást? az engedékenység s ezzel a kőszén árát pedig ő szabja meg. Ezzel szemben mit ér az, hogy rendelkezési joga a széntelepek felett a törvényben elismertetik ugyan, de az bármely vállalkozó vagy felfedező által megváltható még pedig úgy, hogy a váltsági összeg maximuma is előre meghatároztatik: a hektáronkint (és évenkint) fizetendő 40 frtnyi térdijban, meg a métermázsánként szolgáltatandó fél, illetve egy fillérnyi terménydijban!

Pedig a helyes szabályozás érdekében, ha a javaslat hű akar maradni azon eszméhez, hogy az adományozás tárgyát a bánya-tér, nem pedig valamely meghatározott faju ásvány telepe képezi, tovább is kénytelen menni, úgy hogy a szénbányászatot a fémek és többi égvényes ásványok bányászatától csak a váltsági fillérek különböztetik meg. Óhajtom, hogy a 3. §. minden okszerü következményeivel együtt sikert arasson, mert a mostani állapothoz képest ez is nagy haladás volna, de — nem reméllem.

Ha tehát e remény csalókának bizonyul, akkor a földbirtok jogát a szénbányászat érdekeivel a tervezett jogintézmények keretében csak azon az alapon lehet összeegyeztetni, melyet idézett tanulmányomban kifejtettem. Az eredeti tulajdon szerzésnek a jogcíme az adományozás maradna a szénbányászatnál is; tehát a széntelepet maga a földbirtokos — csak úgy, mint egy idegen vállalkozó — adományozás folytán tarthatja fel. Kutatási engedélyhez, habár annak titokban kitűzött célja széntelep fölfedezése volna is, a bányahatóság a föld birtokos beleegyezését ne követelje. A kutató azonban, ha önálló feltárásra alkalmas településben szénrétegre akad és a földbirtokossal megegyezni nem tud, vagy az egyezkedés terére lépni nem akar, a leletet haladéktalanul a bányahatóságnál jelentse be; a bányahatóság pedig hivatalból nyilatkozatra hivja fel a földbirtokost: ragaszkodik-e törvény által biztositott rendelkezési jogához? s kötelezi-e magát arra, hogy a kitűzött határidő alatt a művelési jogosítványt a bányahatóságtól megkéri, annak kinyerése után a telepet feltárja és a felfedező

költségeit a megállapitandó leldíjjal együtt megtéríti? Tagadó válasz esetén a nehézségek eloszlanak, de ha a földbirtokos nem nyilatkozik, vagy ha benyujtott nyilatkozatában rendelkezési jogához ragaszkodik ugyan, de a kitűzött idő alatt adományt nem kér, vagy a megállapitott költségeket és leldijat meg nem fizeti, avagy a kinyert adomány dacára a széntelepet parlagon hagyja, rendelkezési jogáról lemondottnak tekintetik s ez esetekben a vállalkozóval szemben csak a terménybérre tarthat igényt, mely a termelt barnaszén mázsája után egy, a fekete szén mázsája után két fillérben volna megállapitható. Egyénileg és kizárólag e joggal csak azon földbirtokos élhetne, kinek természeti összefüggésben a felfedezett széntelep fölött oly terjedelmű birtoka van, mely alatt az 50,000 m² minimális kiterjedésben meghatározott széntelek fektethető; a kisebb birtokosok együttesen e jogot csak társulati szervezetben gyakorolhatnák. És csak önálló feltárásra alkalmas lelet esetén, mert ha az önálló feltárásra nem alkalmas, hanem csak mellékesen, más ásványnyal vagy csekély mértékben jő elő, a bányász a lelet bejelentésére nincs kötelezve. Idézett tanulmányomban részletesen kifejtém a kérdést, melyet itt csak rövid kivonatban érintek.

«Bányajogositványt mindenki szerezhet», mondja az 5. §.; pedig nem azt mondja — a mit akar.

Nem is szólva azokról, kik állásuknál, szolgálati viszonyuknál fogva nem szerezhetnek művelési jogositványt, egy tébolyodott, ki gondnokság, egy kiskorú, ki gyámság alatt áll, csak nem szerezhet bányajogositványt! A javaslat valószinűen szakitani akar az 54-ik rendtartás álláspontjával, mely a művelési jogositványt az ingatlan tulajdonszerzési képességhez köti (7. §.); a mi nagyon helyes, mert habár az adományozott bányatelek ingatlan, de maga annak művelése mindig egy kétes sikerű, ipari vállalkozás, de akkor a művelési jogositvány képességénél az ipar- és gyám törvények rendelkezéseihez kell alkalmazkodni. Egy nagykoru vagy gyámtörvényeink értelmében nagykorusitott [9] egyén bármily iparágat, a kereskedést és bányászatot is beleértve, szabadon üzhet; sőt gyámhatósági nagykorusitás nélkül is: a 18 évet betöltött ifjak atyjuk vagy gyámjuk gyámhatóságilag jóváhagyott beleegyezésével üzhetnek ipart, mert ezen tény folytán teljeskoruakká válnak.[10]

A gyám és ipartörvények combinatioja mellett a képesség igy megállapittatván, kik azzal birnak, azok üzhetnek bányaipart, szerezhetnek müvelési jogositványt, de nem min-

[9] 1887. 20. t.-c. 1—4. §§-ai.
[10] 1884. 16. t.-c. 1—2. §§-ai.

denki. A tervezet eredeti szövege is ez alapon lett megállapitva, de a tanácskozmányban aggály támadt, hogy az éppen akkor alkotás alatt levő ipartörvény képesitésekhez köti az ipar gyakorolhatását, a szöveget tehát elejtették.[11] Az ipartörvény megalkottatott s a ker. miniszter felhatalmazásával élve, a képesitéshez kötött iparágakat meghatározta,[12] de azok között a bányaipar nincs és nem is lehet; mivel az ipartörvény kijelenti, hogy rendelkezései alá a bányászat és kohászat nem tartoznak (183. §. c. p.).

Igy hát most már veszély nélkül lehet mondani, hogy bányajogositványt mindenki szerezhet, ki a fennálló törvények értelmében iparűzésre jogositványt nyerhet.

Az 5. §. második bekezdése a bányahatósági tisztviselőket és hozzátartozóikat zárja ki a bányajogositványok szerzésétől. Ha e kifejezések «bányát nem művelhetnek, bányatulajdont nem birhatnak, azt jelenti, hogy sem ingatlan, sem ingó bányavagyont, tehát bányarészvényeket, bányarészeket (kuxákat) sem szerezhetnek, akkor a rendelkezés ellen semmi, a szövegezés ellen pedig csupán az a kifogásom, hogy nem eléggé világos és határozott. De ha ennek az az értelme, hogy a bányahatósági tisztviselők csak az adományozás és engedélyezés által szerezhető ingatlan bányatulajdonból volnának kizárva, ellenben az ingó bányatulajdon, a bányarészvények és bányarészek (kuxák) szerzése nekik megengedtetnék, akkor az ellen kifogás emelhető. A jogirodalomban ez ugyan vitás kérdés,[13] de azt hiszem, hogy aki az egész tulajdonból ki van zárva, az részeket sem szerezhet meg s a hatósági közegek feltételezett részrehajlására az ingó bányavagyon birtoka éppen olyan befolyással birhat, mint az ingatlan tulajdon; avagy talán a férj vagy atya nejének, illetve gyermekének bányaművét vezetvén, hivatali teendőinek rovására magánfoglalkozásba merül? ez az aggodalom indoka? Lehet, hanem kissé bajos megérteni, hogy ha erre (örökösödés cimén szerzett bányavagyonnál) miniszteri engedély adatik, mivel lesz kisebb a magánfoglalkozás veszélye? egyébiránt, ha ez az aggodalom a tilalom indoka,

[11] A bányatörvényjavaslat szaktanácskozmányáról felvett jegyzőkönyv 111. l.

[12] Az 1884. 16. t.-c. 5. §-a alapján 1884 aug. 26-án 39,266. sz. a. k. r. 2. §-a.

[13] Michel («Die Natur und Rechtsverhältnisse der Gewerkschaften» 99. l) Gränzenstein. (Das allg. öst. Berggesetz 273. l) szerint a tilalom nem tejed ki a kuxákra; az ellenkezőt vitatja Schneider («Lehrbuch des Bergrechts» 107. l., továbbá ugyanő «Zur Lehre d. Gewerkschaften» 170—178. l.).

akkor az nem a törvénybe való intézkedés, hanem a szolgálati pragmatika feladata. A porosz törvény különben minden okoskodásnak és feltevésnek utját vágja azon világos kijelentéssel, hogy a bányahatósági tisztviselők és (a törvényben megjelölt) hozzátartozóik sem bányaműveket, sem bányarészeket nem szerezhetnek.[14] Ami igen helyes, ha a tilalmi rendszer álláspontját fogadjuk el és könnyen is ellenőrizhető, mivel a bányarészeket a bányahatóság állitja ki. (Jav. 163. §.).

Mivel a jogositványszerzési képesség korlátolásánál vagyunk és a kérdés kapcsán a kuxákra is kiterjeszkedtem, a javaslat egy hiányára kell itt még reámutatnom. Az id. t. szabályok tudvalevőleg a gyámokat eltiltják attól, hogy gyámoltjaik részére bányarészeket vegyenek,[15] bányaművelési jogositványt még kevésbé szerezhetnek a pupillus részére: argumentum a minori ad majus. A gyámtörvény a gyámhatósági jóváhagyás eseteinél a kiskoru által nyitható vagy folytatható ipar és kereskedési üzletekről rendelkezik ugyan,[16] de a bányavállalkozástól a kiskorú gyámját külön nem tiltja el, minthogy arról a bányatörvény intézkedik, ha a javasiat törvény lesz, a mostani bányajog s azok között az id. t. szabályok hatályon kivül helyeztetnek, a javaslat pedig ez esetről nem szól és igy e kérdés ismét az egyéni felfogás zsákmánya lesz, a mi ösz szefüggés nélkül alkotott törvényeinknél másutt is előfordul. E hiány pótolandó, ha másutt nem, legalább az átmeneti intézkedéseknél.

Az 5. §. harmadik alineája a főbányahatóság hatáskörével a pénzügyminisztert ruházza fel, a mi később, hol a bányahatósági szervezet van szabályozva (208. s. k §§.) szintén kifejezésre jut. A sóbányászat — mint a sójövedék tárgya — és a kincstári fémbányák gazdasági vezetése természetesen a pénzügyminiszter hatáskörébe tartozik, de a bányaipar hatósági ügyeinek ellátása inkább a kereskedelmi és iparügyek hatáskörével felruházott minisztériumhoz tartoznék. Ez a legfőbb iparhatóság, mely a közigazgatási, rendőri ügyekben a bányavállalkozás terén is inkább helyén van, még pedig önként érthetően a kincstári és magánbányavállalatokra egyaránt; közege mindenesetre több elfogulatlansággal járna el a kincstári és magánbánya-vállalkozás között előforduló érdekösszeütközés eseteiben, mint a kincstári érdekek képviseletével megbizott pénzügyminiszter alárendelt közege.

[14] «Allgemeines Berggesetz». 195. §.
[15] Id. törv. szabályok VII. IV. fej. 26. §.
[16] 1877. XX. t.-c. 113. §. 6. p.

II.

«A k u t a t á s r ó l» szóló II. fejezetben a javaslat előrebocsátván azt, hogy a kivett helyek leszámitásával (7. §.) természetes települési helyén ásványt mindenütt szabad keresni (6. §.), nyomban kijelenti, hogy aki azonban «valamely területen mások kizárásával akar kutatni, köteles a bányahatóságnál a kizárólagos kutatást bejelenteni (8. §.); és azután a kizárólagos kutatási intézmény szabályozását folytatja, mintha csupán ilyen kutatási vállalat léteznék. Közönséges, egyszerű kutatás lesz-e megengedve? azt a 8. §. szövegéből csak sejteni lehet. I. Lehet-e vagy k e l l - e az ily kutatást bejelenteni? e kérdésre határozott választ hiába keresünk. Miután az ily kutatás megszünése sem jogi, sem gazdasági érvekkel nem támogatható, miután területének sem minimuma, sem maximuma, sem előirt (kör) alakja nincs, az kizárólagosságot a kutatásra, fenntartott területet az adományozásra nem biztosit s a megszerzése körüli eljárás is más, — állapota ily sok eltérés mellett nem maradhat szabályozás nélkül, csupán sejtelemre bizva, aminthogy szabályozva is volt az eredeti tervezetben; hogy e szabályok módositott szövege miért maradt ki, — azt az indokolás mondaná meg — ha volna.

Lehet-e máskép kutatni, mint kizárólagosan? még ez a kérdés is jogosult, mert a felügyeleti illetékek csak a kizárólagos kutatás után vannak megállapitva. Tehát a bányahatóság az ily kutatási területek felett (következtessük annak megengedhetőségét a 8. §. szövegéből) ne gyakoroljon felügyeletet, mert annak illetékét sem szedi? Be kell-e jelenteni a bányahatóságnak vagy nem? ha a kutató a földbirtokossal megegyezett, fölmentve érezheti-e magát a bejelentés kötelessége alól és ezzel csak akkor kénytelen, ha a földbirtokossal megegyezni nem sikerült? Mindezen kérdésekre alkothat magának kiki véleményt, saját belátása szerint. Az én belátásom például abban állapodik meg, hogy ha a kutató öntelkén kutat, vagy a másén ugyan, de a földbirtokossal megfér, nem köteles kutatási vállalatát a bányakapitányságnál bejelenteni, ha t. i. kizárólagos kutatást nem akar; c s a k — ha ilyet akar — akkor tartozik bejelenteni.

Ámde ezt egészen helytelennek vélem, és hogy ez a porosz bányajogban igy van szabályozva, azt sem tartom döntő érvnek, mert a mi ott helyén lehet, az a mi (érvényben levő szabadkutatási és fenntartani szándékolt) kizárólagos kutatási intézményünk mellett tarthatatlan. A porosz jogban ugyanis a kutatás csak a lelet felfedezésének időpontjáig tart s akkor

jő a felkérvény, a Muthung (a régente nálunk is ismert mutungatio), melynek védelme alatt a kutatási munkálatok — azonban már csak technikai, nem pedig jogi értelemben véve — egész az adományozásig folynak. «Das Schürfen im rechtlichen Sinne, mit dem Funde der Lagerstätte abschliesst».[17] Annak lefejtése fajulhatása, nagyobb földalatti hajtásai már a felkérvény idejére esnek, mikor a bányahatóságnak a rendőri felügyeletet módjában áll gyakorolni.

A helyzet tehát nem azonos, mert a javaslat a kizárólagos kutatásban védelmet biztosit a kutató számára a lelet után is az adományozási kérvény benyujtásáig; a kutatás tehát folyik a «Fund» után is, még pedig nem csak technikai, hanem jogi értelemben is. És veszedelem nélkül, mert — noha a javaslat a kizárólagos kutatót csak akkor utasitja adományozás kérésére, midőn művelete valóságos feltárássá fejlődött (20. §.) — mindezen munkálatok bányahatósági felügyelet alatt folynak, mivel az ily vállalkozó kutatási szándékát köteles bejelenteni.

De az egyszerű kutatásról hogyan szerezzen a bányahatóság tudomást; mennyire haladt a kutatás, ha az bejelentve sincs? és ha valamikép értesül a vállalatról, mikor ingeráljon? várja meg — a 20. § analogiája szerint — azt a stádiumot, midőn a munkálatok már világos lefejtéssé fajulnak? De addig évek során át folyhat a művelet oly földalatti hajtásokban, mik bányarendőri felügyeletre érdemesek. Tisztelem a mély értelmű rövidséget, de ott, a hol oly lényeges különbség létezik a két vállalkozás jogi természete között, a hol életbiztonság forog szóban, a világos rendelkezéseket szükségesnek látom.

A kifejtettek értelmében célszerű volna ily értelmű rendelkezés:

A kutatási szándék az illetékes bányahatóságnál bejelentendő; a bejelentés: a megyét, járást, községet és abban a kutatási tér fekvésének külhatárait jelölje meg. Ily bejelentésre az öntelkén kutató is kötelezve van. A bányahatóság a bejelentésről bizonylatot állit ki, mely azonban a kutatási térre kizárólagosságot, elsőséget és adományozásra fenntartott területet nem biztosit, de azon vállalkozó számára, ki más földjén akar kutatni, igazolványul szolgál. A bizonylat ily esetben a földbirtokosnak a munkálat megkezdése előtt fölmutatandó s a kárpótlás iránti egyezkedés megkisérlendő; ha ez nem sikerül, az V. fejezetben meghatározott eljárás következik. A kutatási tér alakja és terjedelme csak a törvényes tilalmak (7. §.) és a szerzett jogok által van korlátolva.

[17] Klostermann «Das allg. Berggesetz» 80. l. 15. jegyz. Porosz bányatörvény 5—11. §§-ai.

A kizárólagos kutatás védi a vállalkozót más kutatók versenye ellen a kutatási kör kizárólagossága, — más felkérők ellen pedig a fentartott tér megállapitása által. Ezzel azonban szédelgés is űzhető, a mennyiben emberek: tőke és komoly vállalkozás nélkül, avagy nagyobb bányabirtokosok, szomszédos versenyvállalatok keletkezésének útját vágandók, kizárólagos kutatást jelentenek be, és igy biztosithatnak maguknak nagy területeket, miket föltárni nem tudnak vagy nem akarnak, de — lekötnek, megteremtvén ezzel a hegyzárlatot (Feldsperre) annak minden hátrányával együtt. Korlátolására nézve kétféle vélemény van, megfelelően eltérő jogszabályok javasolgatásával:

Az egyik azt ajánlja, hogy a kutatási kör és a fentartott terület terjedelme legyen lehetőleg kis térre korlátolva, a jogositvány pedig legyen időtartamhoz kötve és csak annak adassék, a ki már bizonyos végzett munkát tud kimutatni. Tehát tér- és időbeli korlátolás és már végzett előkutatási munkálatok feltétele mellett, a mi az egyszerű kutatás részletes szabályozását teszi szükségessé. A másik nézet az előzetesen végzett munkák kimutatását, a terület megszoritását és az időtartam korlátozását feleslegesnek tartván, a kutatási illetékekben és a bányahatóság által megszabott munkák teljesitésének ellenőrizésében elég biztositékot lát a visszaélések ellen. A javaslat az ellennézetek összeegyeztetését kisérli meg, leszállitja ugyanis (az eredetileg 1,256 hektárra tervezett) kutató kör területét $78^1/_2$, a fentartott területet pedig ugyanennyiről $19^2/_3$ hektárra; tehát a mostani bányatörvényhez közeledik s megszüntetvén a kör és fentartott terület közötti aránytalanságot, az arányt körülbelül egy negyedben állapitja meg. Előrevégzett munka kimutatásához és időtartamhoz azonban nem köti a kutatási jogot, hanem megelégszik azzal, hogy kutatási illetéket (202. §.) hatóságilag megszabott munkateljesitést és termelési kimutatást követel.

E kérdésre vonatkoznak a 10., 11. és 18. §§-ok, ez utóbbinak azonban csak első bekezdése.

Nehéz véleményt mondani egy még ki nem próbált rendszerről; de azért aggályom van, hogy a megszabott munka teljesitése feletti felügyelete és a termelési kimutatás ép oly kevéssé fogják a hegyzárlatot kiirtani, mint a kutatási illetékek kötelező fizetését. Mindez megvan most is, sőt ennél több, mert van időbeli — az igaz, hogy prolongálható — korlátozás, és van — hegyzárlat mégis.

Hiszen azok is, kik e rendszer védői, a hatósági közegek számának a szükséghez mért szaporitását hangsúlyozták, beismervén, hogy a mai hatósági szervezet a célra elégtelen,

és hogy e rendszer mellett a kutatási munkálatok komoly ellenőrzése (pedig ez a kérdés lényege) kivihetetlen. Minthogy azonban ez a hatósági szervezet kérdésével, a kör minimális és maximális terjedelme pedig — valamint azok fentartott területei — az adományozandó telkek kérdésével függenek össze, — egyéb megjegyzéseimet az illető helyen adom elő.

A 13. §. második bekezdése szerint: az ugyanazon napon, ugyanazon területre jelentkezők — egyezség hiányában — az összevágó területet közösen kapják kutatásra. Alapjában helytelen, következményeiben bonyodalmak szülője; a jogok versenyénél, illetve összeütközésénél egyenlő erejű jogcimek mellett mindig az elsőbbség dönt. Prior tempore, potior jure; arra való az iktató könyv, hogy ott a bejelentés sorszámot kapjon, sőt az érkezés órája is feljegyezhető; igy van a porosz jogban is.

A kutatási jel az igazolvány vételétől számitott 15 nap alatt állitandó fel (16. §.), a mi kissé sok (a mostani rendtartás 3 napot állapit meg), mert figyelmeztető jel hiányában mások jóhiszeműen hiába való költségbe verik magukat.

A jel alakja nagyon is körülményesen van meghatározva, felesleges is, gyakorlatilag értéktelen és terhes. A jel — mint a kör központja — figyelmeztetés mindenki számára, hogy attól a jeltől pl. 500 méternél közelebb ne kezdjen kutatáshoz, de erre elég egy bányászjelvénynyel ellátott pózna. Aki közelebbi adatok iránt érdeklődik, az a politikai hatóságnál megtudhatja, hiszen nemcsak a kutató jelenti be a jel felállitását (17. §.), hanem a bányahatóság is megküldi az igazolvány mását (14. §.) a politikai hatóságnak, mely azokat sorrendben gyüjti és megtekintésüket bárkinek megengedi (22. §.). Bárki meggyőződést szerezhet az ügy állásáról, ha mindezt a tábla nem hirdeti is, melyről az időjárás viszontagságai úgyis letörlik mielőbb a hivatalos adatokat, ha csak érc- vagy olajfestésű betűk nem hirdetik azokat (talán erre kell a 15 nap?), a mihez a félreeső hegyvidékek szegény bányászai nehezen jutnak.

A 19. §. harmadik bekezdése «a földtulajdon tartozékát képező ásványokról» szól; helyesebb volna ily szöveg: a földtulajdonos rendelkezése alá eső ásványok stb., mert a tartozék valamely fődolog mellékdolga, azzal használati célokra egyesitve, de természeti különlétét megtartva; és igy helyesen használt kifejezés: a bányaüzemhez szükséges gépek, szerszámok, térképek stb. ire (73. §.), mik a bányaművek tartozékai. De az ásvány nem tartozéka a földnek (csak úgy vagy ép oly kevéssé, mint a halászati és vadászati jogok, noha ez a két törvény igy mondja).

A 23. §-ra egy kis irálymódositás reáférne. Tautologiában szenved: a «kár és kártalanitás» kifejezés egy mondatban négyszer előfordulva kellemetlen is, felesleges is. Egyszerűbben igy hangzanék: a «károk megtéritése, illetve biztositása».

III.

A III. fejezet a bányatulajdon (adományozás és engedélyezés cimén való) szerzéséről szól s ilykép a 70 iki bizottsági javaslatban és a mostaninak eredeti szövegében foglalt felkérvényt (Muthung) elejtette.[18] A mi igen helyes, mert a kizáró lagos kutatás és adományozás intézményei közé beékelni egy olyan intézményt, melynek részei már felbontva: részint a zártkutatási jogokban, részint az adományozás iránti eljárásban benfoglalvák, felesleges volna.

A sajátképi felkérvény, úgy a mint azt a porosz jog szabályozza, egy egész önálló jogintézmény, mely a felkérőnek a felkért területre dologi jogigényeket biztosit, melynek az adományozott bányatelek tulajdonjoga sem praevarikál; a jogtan a felkérő e jogigényét a megnyilt, az adományosét pedig a birtokba vett örökséghez hasonlitja.[19] Ha ez a hasonlat sántikál is, annyi bizonyos, hogy ezen igényeket, bár szerényebb mértékben a javaslat a kizárólagos kutató részére a zárt kutató körben és a fentartott területben biztositja; és a jogigények adományozás által való megsértése ellen a 40. §-ban biztositott kereseti jog által nyujt védelmet. Ha ugyan a gyakorlat ezt igy értelmezendi.

E lényeges és a hozzátartozó egyéb részek leszámitása után a mi felkérvény elnevezése alá tartoznék, az nem volna egyéb, mint az adományozási kérvény alakszerű kellékeinek és esetleg a bányaszemlének szabályozása, a mi már a felkérvény intézményének nevére is alig érdemes és az adományozási intézmény kiegészitő része.

Hogy a kizárólagos kutatás és a végcélját képező adományozásra vonatkozó rendelkezések között megvan-e a kellő összhang? arról alább lesz szó.

[18] 70-iki jav. 31—44. §§. B. t. jkv. 145—150. s. k. l.

[19] Ha a bányahatóság a felkérvény elutasitásával másnak adományozta a felkért területet, a visszautasitástól számitandó 3 hó alatt a felkérő a birtokbiróság előtt beperelheti az adományost. A kereset tárgya: az adomány érvénytelenitése és a felkérő jogainak megállapitása, tehát egy itélettel eldöntendő dologi jogi idény. Porosz b. t. 22., 31. és 35. §§-ok. Klostermann id. m. 88. l. 29. jegyzet.

Mig a szakaszok során odajutok, a közbeeső §§-okra következő észrevételeim vannak:

A 29. §. e kifejezését: «hogy az ásvány a megjelölt feltárási ponton a kérvény beadása előtt feltaláltatott legyen», kiegészitendőnek vélem e beékelt szavakkal: «természeti településében», a mi nemcsak szabatosabbá tenné a szöveget, de egyuttal a szakasz utolsó és félreértésekre alkalmul szolgáló mondatát is feleslegessé tenné. A természeti település feltételszerű kijelentése azért is szükséges, mert különben a hányókból (Halde) záporesők vagy vizmosások által mélyedésekbe, völgyfenekekbe sodort ásványtartalmu rétegeket is lehetne az alatt érteni, holott az ily ásványokat a javaslat a kültelkek adományozására szánta: hányók, terek elnevezése alatt (45. §.); de már ez esetben nem a hányótereken volnának azok.

A végső mondat — mely az ásványok bányászati nyerésre alkalmas voltát az érvényességi feltételek közé sorozza — elhagyandó, mert veszedelmesen hasonlit a «lefejtést érdemlőség» (Abbauwürdigkeit) intézményéhez, a mit pedig a javaslat sem akar fentartani, és a melyhez már jelenlegi bányahatósági gyakorlatunk sem mindig ragaszkodik.[20] Pedig az egy határozott fogalom, minden gyámkodó balkövetkezményeivel együtt, mig a kifejezés «bányászati nyerésre alkalmas», jóval határozatlanabb és egyes esetekben, félszegül alkalmazva az előbbinek hátrányaihoz vihet.

Hogy e mellett csak oly telepre keletkeznék bányavállalat, mely művelésre alkalmas, arra is kellő biztositékot nyujtana a «természeti település» feltétele; ez félreérthetlenül kifejezi azt, hogy bizonyos faju ásványnak telep vagy érképződése természeti fekvényében találtatott és igy egy bányavállalat megkisérlése nem épen szédelgés. Haszonnal vagy kárral? az a vállalkozó dolga. A legtöbb jog szövege megelégszik ezzel és csak a bányahatósági döntvényekben vagy tudományos kifejtésekben találhatók e kifejezések: «bányászati nyerésre vagy komoly feltárásra méltó», mint a konstatált természeti település következménye és magyarázata.[21]

A fekvési térképben (30. §.), valamint az adományozási kérvénynek ezzel összefüggő részében (27. §. 3. p.) szükségesnek látnám a feltárási pontnak a két elmozdithatlan ponttól való távolságát és irányát a déllőhöz (Meridian) viszo-

[21] L. «Szemle bányajogi gyakorlatunk terén» Jogtud. Közlöny 1885. évf. e sorok irójától.

[22] «Auf seiner natürlicher Ablagerung» mondja a porosz jog 15. §-a. (A birói és hatósági döntvényeket l. Klostermann id. m. 94. l. 34. j.) U. i. Feraud-Girand. «Codes des mines» 1. k. 94. l.

nyitva kitüntetni és ezt a szövegben mindkét helyen kifejezni. Igaz, hogy ez szokás és alig lehet másképen, de az egyöntetű eljárás és világosság érdekében az északdelejvonal megadását követelni nem árt, mert különben a legtökéletlenebb térképek beterjesztése is képzelhető; haladottabb államok törvényei is megkövetelik s a bizottsági javaslat is fölvette.[22]

A 34. §. második bekezdését a következő szöveggel helyesbiteném:

«Miért is a bányahatóság köteles az ily kérvényekre a beiktatás alkalmával a sorszámon kivül az érkezés napját és óráját oly pontosan feljegyezni, hogy a beadvány elsőbbségére kétség ne támadjon».

A hol az állam nem tartja fenn magának azon jogot, hogy az ugyanazon területen kérelmezők közül azt válaszsza ki, a kinek szakképzettsége, ügyessége és tőkeerejében legnagyobb biztositékot lát az eredményre nézve,[23] ott az ugyanazon területre egyenlő erős jogcimek mellett jelentkezők között csak az elsőbbség dönthet. A kényszerközösség eszméje, a mi — egyezség hiányában — a javaslat szerint alkalmaztatnék és a mi az 54-iki osztr. bányarendtartásból van átvéve (53., 74. §§ ok), nem igen szerencsés ötlet, mert az a vállalkozás terén ritkán vagy soha sem vezet jó üzleti eredményre. Talán — kivételkép — az ugyanazon pillanatban és területre benyujtott kérvényekre lehetne alkalmazni, de ez a legritkább eset és ilyenkor is elsőséget nyujtanék a kizárólagos kutatók számára, ha a felkért terület egészen vagy részben a kutatási körbe esnék és ő nem egyedül a javaslat által a kör közepére szoritott fentartott területhez kiván ragaszkodni (19. §.).

Ennyivel bőviteném a kizárólagos kutató jogait a fenntartott területre nézve s igy az egyenlő prioritás kérdésében az ő erősebb jogcíme döntene.

A 36. §. 1. pontja (a 29. §-nál előadottak értelmében) következően módosulna: meggyőződést szerez magának afelől, hogy a bejelentett ásványlelet természeti településében tényleg megvan és a kérvény beadása előtt feltaláltatott. Hogy az «bányászati nyerésre alkalmas», az mint felesleges, kihagyandó.

A 39. §. a hatóságnak nem ad kellő utmutatást, hogy a felszólamlók vagy a folyamodó közül kit utasitson perre; «az ügy állásához képest» («Stand der Sachen» Vollzugsvorschrift 48. §.) perre utasitani valakit», nagyon általános kifeje-

[22] P. b. t. 17. §. Biz. jav. 39. §. 2. bekezd.

[23] Ez pl. a francia jog álláspontja, l. Féraud-Girand id. m. 1. k. 254. s. k. l.

zés. A perinditás annak a terhe, a ki gyengébb jogcímmel bir, egyenlő jogcímek mellett pedig az döntene: ki van az igényelt jog birtokán kivül? A perre utasitó határozat ellen jogorvoslatnak nem volna helye.

A 41. §. 6. pontja (úgyszinte a 36. §. 5. és a 35. §. 4. pontja) a szénkérdés eldöntésével függ össze és annak kimeneteléhez képest marad vagy módosul.

Milyen legyen a bányatelek alakja és terjedelme (43., 44. és 42. §§-ok)? e kérdésre a törvényhozás könnyen felelhet, mert a különböző rendszerekben lehet válogatni.

Elsőnek kinálkozik a hosszutelek,[24] melynél az ásványtelep képezvén az adományozás tárgyát, hármas kiterjedésének határai körül: a vastagság (Mächtigkeit, a vállapoktól a födü és fekübe nyuló pár öllel együtt), a dőlés (Verflächen vagyis a telepnek lejtős kiterjedése fel- és lefelé) már megadván két természeti határt, csak a hosszuság megállapitása szükséges. Ezt a feltáró, illetve lelponttól bizonyos távolságban úgy állapitották meg, hogy annak iránya az északi delejvonalhoz viszonyitva jelöltetett meg; ez a csapás (das Streichen). E telekrendszer a látszólagos és természetszerü előnyök dacára csak kivétel, mert az átmetszéseknél, egyesüléseknél, vetődéseknél sok vitára szolgáltat alkalmat és a javaslat is kivételkép ott, hol rendes telek a szerzett jogok sérelme nélkül nem fektethető, engedélyezi (44. §.). A természeti határokat megjelöli s a meddő kőzetből a vállapokhoz mindkét oldalon 20 métert számit; a csapás maximumát 600 méterben állapitja meg, de nem a feltáró ponttól számitva. A feltáró pont csak legyen a vonalhosszban, de a kimérésnél nem szükségkép kiindulási pont; a régebben adományozott hosszu telkek rendes sík telkekké átalakithatók. (289. §.)

A hosszu telkek rendszerét egyelőre korlátolni, idővel pedig megszüntetni akarja; a mi ellen nem lehet kifogást tenni.

Csak az a megjegyzésem, hogy a csapás iránya nincs az északi delejvonalhoz viszonyitva; továbbá nem helyeslem, hogy a használt műkifejezések törvényszerkesztési kisérleteinkben egyéni izlés szerint változnak, holott törvényben az elfogadott és használt kifejezéseket célszerübb megtartani, főleg ha azok jobbak, mint nyelvujitásokat tenni. Igy pl. a telek déllőhöz viszonyitott hosszirányának megjelölésére a csapás volt használatban (Zsigmondy is ezt használta), mert ez keskeny,

[24] Längenfeld, Verflächende Grubenmass nevek alatt a német és alpesi osztrák tartományokban is ismeretesek. Nálunk Felső-Magyarországon vannak elterjedve. Gränzenstein 133. l. Klostermann 108. l. 58.

hosszu vonal, melyről nincs eltérés, a mi csak kissé meredek dőlésnél egészen megfelel nyelvünk természetének; ennél bizony a javaslat által használt «vonulás» ha ujabb is, de nem jobb, épen ugy mint vállapok helyett fölvett «választék».

Ennek ellentétét képezi a bányatér (Feld), mely szintes keresztmetszetű s a végtelen mélységbe lenyuló siklapok által határolt terület. De ebben is van eltérés — a főbb sajátságok azonossága mellett — úgy a tér, mint az alak tekintetében.

Az osztrák bányajog ebből telekegységet csinál, a mi egyúttal *terminimum*, mert ennél kisebb tér nem adományozható, azonban többszörözni lehet bizonyos számu telekig, ami *maximumot* képez. Ismérve: a derékszögü négyszög alakja, folyománya a fektetett bányatelkek által körülzárt területen a határköz (Überscharren) keletkezése, mely nem elég nagy vagy formás, hogy arra egy alakszerü telket beszoritani lehessen.

Ezzel szemben a siktelkek másik rendszere: a tér szerint megszabott telekegység eszméjét, sőt a négyszögü alakot is feladva, a bányatérnek csak maximumát, szintes metszetét, fent egyenes vonalak, lefelé a végtelen mélységbe nyuló függélyes siklapok által való határolását állapitja meg.

A javaslat az utóbbi rendszert fogadja el, a mi jogrendezési és technikai szempontból előnyös. Mindamellett nehány megjegyzés tehető; mert midőn a telek alakját úgy határozza meg, hogy annak «felületét egyenes vonalak, mélységét *rendszerint* a végtelenségig függélyes sikok határolják», akkor a porosz törvényt követi ugyan, de oly eltéréssel (kihagyás és módositással), a mi nem válik előnyére. A szintes keresztmetszet (horizontale Projection) kimaradt belőle, talán mert önként érthető, holott annak világos kifejezése célszerü; a mélységi határokat pedig a függélyes siklapok csak ott alkothatják, ahol a helyi körülmények megengedik. Mert országterületi határok, folyók vagy már adományozott bányatelkek beékelt határszögei mindazt megzavarhatják, s csupán a szimmetria kedvéért az ily vállalat adományozása nem maradhat el; a porosz törvény ezt igy fejezi ki: «soweit die Oertlichkeit es gestattet» (26. §.), ami sokkal világosabb, mint a javaslat által használt («rendszerint») kifejezés.

További megjegyzéseim az alakra. Elő van irva, hogy az adományozott telek fektetése által «szabadon maradó terület körül ne zároltassék», a minek csak akkor volna értelme, ha a javaslat határközök keletkezésétől tartana; úgy de ilyenek csak ott keletkezhetnek, a hol a telekminimum vagy a telek derékszögü négyszög alakja van megállapitva, a hol tehát vagy

térszüke vagy a tér idomtalansága miatt egy szabályos bányatelek nem fektethető. Csakhogy a javaslat a derékszögü négyszög telekformáját feladja,[25] telekminimumot pedig nem állapit meg és igy rendelkezéseivel nincs összhangban az aggodalom afelett, hogy mi lesz a körülzárolt területből? Miután rendelkezései értelmében bármily kicsiny és akárhány szögü bányatelek is adományozható, ha felkérik, lesz belőle bányamű; egészséges bányavállalat lesz-e? az más kérdés, mire a telekminimum kérdésénél visszatérek.

Az alak harmadik kelléke e szavakkal van meghatározva: «bármely határponttól egy másik határponthoz a távolság nagyobb ne legyen, mint a milyen hosszu egy négyzet oldala, mely négyzetnek a térnagysága ötször akkora, mint az illető bányateleknek a térnagysága» (42. §.).

Ez a megengedett legnagyobb hosszoldal megállapitása és egy szabatosan formulázott mathematikai képlet, de mint törvényszöveg — képtelenség. Egyáltalán nem tudom, hogy jutott a javaslat e formulához, ámbár igaz, hogy a tárgyalások alkalmával a leghosszabb és legrövidebb oldal közötti arány úgy lett meghatározva, mint 5 : 1-hez, és e formula alapján tett számitásaim eredménye ezzel azonos, de akkor sokkal egyszerübb igy:

a bányatelek leghoszabb oldala legfelebb ötszöröse lehet a legrövidebb oldalnak.

Áttérek a bányatelek terjedelmére, amihez egy kis bevezetést vagyok kénytelen előrebocsátani.

A kizárólagos kutatás és a felkérvény két analog természetü intézmény; mindkettő bányatulajdont és annak elnyeréséig védett munkálkodást biztosit, mindkettő az adományozás előkészitése s ha a modalitásokban eltérnek is egymástól, abban megegyeznek, hogy közöttük és végeredményük, az adományozás között szoros összefüggés létezik. A porosz jog például erre nagy figyelmet fordit, sőt az osztrák törvény is. Ily gondosan figyelt-e az összhangra a javaslat is? szem előtt tartotta-e azon mathematikai pontosságot (és ebben a vállalkozó érdekét), a mit a kizárólagos kutatási kör által biztositott reménybeli jogok és az adományozandó telkek térnagyságának viszonya megkiván?

A bányatelek terjedelme — feltehető, hogy szintes keresztmetszetben — legfelebb 200,000 m², széntelkeknél legfelebb 800,000 m²; ezek az egy felkérésre adományozható legnagyobb szén- és egyéb telkek.

A telek nagyságának kérdése és a kizárólagos kutatási

[25] L. a 43. §-t. V. ö. Jkv. 178. lapján foglalt kijelentéseket.

kör nagysága közt szoros az összefüggés, még pedig nem csak a fentartott terület, hanem az adományozandó telek fektetése miatt is. Az osztrák törvény, mely a felkérvény helyébe a kizárólagos kutatást tette, honnét azt a javaslat átvenni és fentartani szándékozik, a kutatási kör sugarát azért szabja 425 méterre (31. §.), hogy a kör központjából bármely irányban egy leghosszabb formáju (többes) telket fektetni lehessen; de azért is, hogy a kör térfogata az adományozható telekmaximumot kiadja. Ezt azért hiszem, mert a kizárólagos kutatási kör mégis csak a felkérvény intézményéből származott, ugyanazon alapeszméből indult ki és azonos cél felé törekszik, mely az egész felkért terület biztositását jelenti; ha korlátolja is hatását, de egy oly régi jogintézmény reminiscentiájától nem szabadulhat, bár elismerem, hogy a másodsorban megérintett cél a törvényben és motivumaiban világosan kifejezve nincs. De azért ezt az intézmény eredete és intézkedéseinek természete sejtetik.

A kör területe: 56·67 hektár, a fentartott területet 14·17 hektár, az adományozható maximum 36·09 ha., természetesen széntelkeknél, mert más bányavállalatoknál ez csak felényi.[26] Tehát a kör területe négyzetalaku telekben a telekmaximumot is kiadja[27] (még könnyebben fektethető abban a javaslat által tervezett siktelek). Kár, hogy az osztr. törvény a jogvédelem eszméjét ez alapon tovább nem fűzte.

Mert — nézetem szerint — a fentartott terület azon védelemnek, miben a törvény a kutatót részesiteni akarja, minimumát képezi; egy további védelem volna, ha a versenyző felkérés azon eseteiben, midőn elsőbbség nem dönthet (a mi a javaslat szerint az ugyanegy napon benyujtott kérvényeknél is előfordulna (34. §.), a versenyző felkérők között a kizárólagos kutatót illetné meg az előjog. A vállalkozási verseny ilyen körülményei között már oly komoly vállalat áll a törvény előtt, mely védelemre érdemes; e részben kárpótolná a kutatót azon védelemért, melyet a felkérvény mellett a vállalkozó élvez, úgy is eléggé megrövidülhet azon esetekben, midőn megelőzik s a kör közepén fentartott területre szorul (11. §.). Ez nem egyenértékü azzal az előnynyel, mit a felkérvény biztosit.

Hogy az egy felkérésre adományozható telek-maximumot egyidejü verseny esetén a kizárólagos kutató előjoggal köve-

[26] Probstner A. számitásait vettem alapul 45,116 m² × 8 = 360,928 m² Jkv. 175. l.

[27] A 425 méter hosszu sugár által leirt kör területébe fektetett négyzet-telek terjedelme : T = 4 × 425 × $\frac{425}{2}$ = 361,250, vagyis 36,125 hektár, tehát még a telekmaximumnál is nagyobb.

telhesse, ahhoz szükséges, hogy a kutatási körben az a telek elférjen.

Sőt a javaslat által elfogadott telekrendszer mellett: a kör sugara és — a mi ezzel azonos — nagysága meg a fentartott terület, valamint a legnagyobb adományozható bányatelek közötti arány okozati összefüggése főleg az utóbbiban keresendő. Nem úgy, mint az osztrák jogban.

A sugár hosszát nem azért kell ilyen vagy amolyan hosszuságban megállapitani, hogy a központból a kör széléig egy megszabott formáju, derékszögü minimális bányatelket — mint fentartott területet — kiszabni lehessen. Ilyen telek kötelezően megállapitva nincs, miért is a javaslat következetesen a központ körül a sugár felével leirt körre utalja a kutatót, mint fentartott területre.

De ha siktelkek tetszés szerinti alakja mellett a sugár: sem a fentartott terület, sem az abban adományozandó telek kiszabására nem bir fontossággal, akkor annak egyedüli jelentősége abban rejlik, hogy a kör nagyságát — az adományozandó telek maximumával összhangban — határozza meg.

A javaslat megnyujtja ugyan a kizárólagos kutatási kör sugarának hosszát 500 méterre s ez a maximum, mert van minimum is 250 méternyi sugárral (10. §.). A leghosszabb sugárral körülirt terület 78·5 hektárt, a legkisebb sugárral képzett kör pedig $19^2/_3$ hektárt foglal magában (a mi épen a legnagyobb kör fentartott területével azonos); egy felkérésre adományozható legnagyobb telek 80 hektár. Látható, hogy az osztrák törvény kutatási körén belül a legnagyobb széntelek is elfér, addig a javaslat szerint adományozható legnagyobb telek pár hektárral meghaladja az egész kör területét.

A kör sugarát szabták-e kurtára, vagy pedig a telek területét vették-e túlnagyra? arra különféle válasz kapható. A fém- és egyéb telkek maximumát senki sem mondhatja nagynak, hiszen az a jelenlegi méreteknek felel meg; a széntelkek nagysága meg van kétszerezve, a mit lehet túlságosnak, lehet kicsinynek is mondani, a mint ez a szaktanácskozmányon meg is történt. Sőt a széntelek maximumára nézve competens egyén kijelenté, hogy az nevetségesen csekély, kimutatván, hogy egy nagyszabású szénbánya-vállalathoz legalább 100 adományozás volna szükséges[28]; a törvény azonban nem csupán a latifundiumok számára készül, s a javaslat által tervezett legnagyobb széntelek az eddig egy felkérésre adományozható területnek kétszeresét képezi, pedig — többszörözhető levén — annak nagysága ellen eddig nem igen volt panasz

[28] Zsemlinszky R. Jkv. 35 s k. l.

hallható. Fejlődő szénbányászatra számítva, annak megkétszerezése legalább is indokolt és idők multán talán szűk is lesz. A telek tehát nem túlnagy, hanem a kör sugara rövid. A sugár meghosszabbitása annyira, hogy az avval leirt kör területe kiteljék és — megelőzés esetét kivéve — egyidejü felkérés esetében a kizárólagos kutató előjogát képezze, közeledés volna az elhagyott felkérvény eszméjéhez, melyből a kizárólagos kutatás származott, de úgy, hogy annak alapeszméjétől eltért. Hisz ezt a telekminimum szabályozására kiküldött albizottság is javasolta, a mit avval ütöttek el, hogy a husz hektáros minimális telek sem fektethető el megengedett leghosszabb formájában, az 500 méteres sugár vonalában. Természetes, hogy nem; sőt az egész átmérő vonalában sem![29]

De mihelyt a javaslat szakit a mostani derékszögü négyszögek által határolt és területükben szám szerint kiszabott telekegységek rendszerével, melyeket fentartott terület alatt a sugár hosszában és bármely irányban lehet és kell kimérni, és mihelyt ezek helyébe az egyenes vonalak által határolt, de tetszés szerinti alakban, terjedelemben adományozható sik telkek rendszerét hozza be, a sugár hossza többé nem a fentartott terület telkeire, hanem csak a telekmaximum kérdésére birhat fontossággal. Hisz a javaslat is a kör központjából kifutó félsugárral leirt körben jelöli meg a fentartott tért, a telek még csak azután jő bele; hogy milyen formában? az a jövő titka. A telek olyan lesz, a milyet a vállalkozó kér s a rövid és hosszoldalak közötti egy-ötös arány csak a megengedett, de nem a kötelező leghosszabb telekformát jelenti; ily körülmények között le kell mondani arról, hogy sugár hosszát a telek hosszával kombináljuk, a helyett inkább arról kellene gondoskodni, hogy a kör területe a legnagyobb telekkel hozassék összhangba.

Még pedig úgy, hogy a kör félsugárral leirt közepe, mint feltétlen védterület, fentartott tér gyanánt a kör külső, azon kivül eső része pedig feltételes védterület gyanánt illetné meg a vállalkozót, ki ez esetben — a megelőzést kivéve — egyidejü felkérés alkalmával, tehát elsőbbség hiányában előjoggal birna. Igy közelebb jönnénk a siktelkekkel a felkérvény eszméjéhez; mert az különös reform, a porosz jogot követni és az osztrák joghoz ragaszkodni. Amannak ismérvei: a felkérvény, a felkért és egész a telekmaximumig terjedhető terü-

[29] Az albizottság 20 hektáros telekminimumot javasolt, melynél a megengedett leghosszabb oldal 1000 méter, a legrövidebb oldal 200 méter lenne (5 : 1); ez egy derékszögü hosszu négyszög alakjában az átmérő hosszában sem fektethető el, mert a négy sarok a kör határait áttöri. Jkv. 182—185. l

let kizárólagossága és a siktelkek rendszere;[30] emezt a kutatási kör, abban a minimális védelmet nyujtó fentartott terület és a telekegységek rendszere jellemzi. Ha az elsőnek szabadabb irányát követjük, — nem szabad az osztrák jog — bár szabatos összhangban kidolgozott, de kicsinyes korlátai között mozognunk.

Ily felfogás mellett az albizottság által javasolt 20 hektáros telekminimum behozatala sem volna lehetetlen. A sugár hossza pl. 550 méterre nyujtatván (a kerek szám nem épen szükséges), a fentartott terület jóformán azonos volna a legkisebb telekkel; azonfelül közgazdasági szempontból is előnyös lenne, mert van már nálunk elég különböző formáju apró telek, nincs ok reá, hogy azok számát s azzal a bányaproletáriatust a korlátolás elejtése által szaporitsuk.

Végül ekkor jelentőséget nyerne a javaslat azon rendelkezése is, hogy az adományozás alkalmával «szabadon maradó terület körül ne zároltassék», mert ilyenkor határközök keletkezhetnének.

A kültelkek felületénél az egyenes vonalak általi határolást szükségtelennek vélem (45. §.); a mostani bányatörvény is a vállalkozásra bizza (77. §.) a telek formáját.

IV.

A bányatulajdon szerzésének a javaslat szerint második cime az engedélyezés, tárgyai: a segédhajtások, mindkét tekintetben azonos az osztrák bányatörvénynyel, csak az elnevezések magyarosabbak s a rendelkezések nem annyira részletesek, a mi különben csak előny. Az osztrák törvény — a francia jogot követve — nem csak a törvényben tartalmaz részletes intézkedéseket, hanem gyámkodó beavatkozást meg egy novellának beillő toldalékkal is (a «Vollzugsvorschrift»-ban) úgy kibőviti, mintha a vállalkozók és a megszorult bányabirtokosok közös érdeke nem is léteznék.[31]

A javaslat rövidebbre fogja a kérdést, de azért, hogy a casuistikába nem bocsátkozik, rendelkezései világosak és sza-

[30] Porosz b.-törvény 17. 19. §§-ai. Hogy ezzel az egész, 80 hektárt meghaladó kutatási tér, habár nagyobb részben feltételesen, de mégis a kutató számára köttetnék le, az ne ijesszen vissza; még mindig messze vagyunk a porosz jog által 200 hektár erejéig feltétlenül s a felkérvény által biztositható telekmaximumtól. L. a 17. §-t. v. ö. 27. §-t.

[31] L. erre a találó megjegyzést, a mit Klostermann művének 171. l. 158. j.-ben tesz.

badjára hagyják a vállalkozók megegyezését; miért is arról, a mi abban foglaltatik, csak nehány megjegyzésben emlékezem meg.

Az 50. §. az önálló segédhajtásra vonatkozó engedélyt kiadandónak mondja, még ha az érdekelt bányabirtokosok «nem mindegyike» járul is az egyezséghez. Ez nagyon ruganyos kifejezés, de egyuttal majdnem egyhangu hozzájárulást tételezvén, az önálló segédhajtások engedélyezését nem egy esetben megakadályozná; helyesebbnek tartanám e kifejezést: ha az érdekelt bányatulajdonosok birtokarány szerint is tetemes része kivánja stb.

Az 51. §-ban az utólagos illetéket a bányahatóság szabja meg azok terhére, kik az egyezséghez nem járultak, de később az előnyöket élvezik. Nem látom fentartva a törvény rendes útját annak, ki a kiszabott illeték fizetési kötelezettségével vagy az illeték nagyságával nincs megelégedve; pedig itt magánjogokról: a segédhajtás használatának tűréséről, ellenértékü szolgáltatásról, állandó teher megállapitásáról, esetleg annak bányatelekkönyvbe való bekebelezéséről van szó, a mit végérvényesen közigazgatási határozattal eldönteni csak akkor lehet, ha a felek abban kölcsönösen megnyugosznak. De ha a bányatulajdonos a mellett erősködik, hogy reá nézve egyáltalán nem jogos az illeték fizetése, mert ő előnyöket nem élvez, vagy ha igen, azok nem állanak arányban a megszabott illeték nagyságával? vagy a segédhajtás tulajdonosa elégedetlen a kiszabott illetékkel? már ez esetekben a bányahatósági határozat nem döntheti el végérvényesen e magánjogi kérdéseket, mik a felek között bányajogi szolgalmi viszonyt képeznek, (habár a javaslat nem is sorozza oda). A bányahatósági határozattal elégedetlen fél csak a biróság jogerős itéletében tartozik megnyugodni és tartoznék keresetét 30 nap alatt benyujtani; ez idő az illeték megszabásáról szóló hatósági határozat kézbesitésétől számittatnék.

Az 54. §-ban még kisért a «Stollenhieb.» Amennyiben ez még nem adományozott területen vezetett segédtárna hajtása közben kinyert ásványokra vonatkozik, az ellen nem tehető kifogás, hogy a segédhajtás tulajdonosának jussanak; de már más bányatelkén átvezetett segédhajtás közben kinyert ásványokért a bányatér tulajdonosától — az esetleges illetéken felül — bármit követelni jogtalanság. Azok a telektulajdonosnak engedendők át, még pedig ingyen. Mert a segédhajtás vállalkozója köteles a művet a tervrajz szerint elkészíteni; ezért — meddő rétegeken vagy értékes ásványtéreken haladjon át — ő az egyezményileg megállapitott illetéken felül mit sem követelhet; ő csak kötelességét teljesiti s ha valami értékest lefejt is, ez nem jogcim azon ásványok tulajdon-

jogára, mik már a telektulajdonos részére adományoztattak s egy segédmű engedélyezése által tőle el nem vehetők. Már pedig ha a lefejtési és szállitási költségek jó magasan felszámithatók s a bányatulajdonos azokat nem fizetheti, ásványai a segédhajtás tulajdonosánál maradnak. Ugyan az 54. §. szövegéből ezen közbevett mondatot «a lefejtési és szállitási költségek megtéritése mellett» kihagyandónak vélem.[32]

Egyéb mondandóm arról, ami az u. n. segédművek engedélyezéséről a javaslatban foglaltatik, nincs; további megjegyzéseim arra vonatkoznak, ami abból kimaradt.

A javaslat ugyanis a segédhajtásokon felül nem ismer segédműveket; pedig tőkeszegény bányaiparososztályunk másforma segélyre is rászorul. Hogy a meddő kőzettel kevert és egymással vegyi összeköttetésben kinyert ásványokból olyan nyers anyagárut állitson elé, mely a nagyobb szállitási dijtételeket is megbirja, feldolgózási művekre és vasutakra lehet szüksége, mihez a szükséges földterületeket ki is lehessen sajátitánia. A javaslat az adomány folytán e jogokkal fel is ruházza a bányavállalkozót (77. § 3. 5. p. V. ö. az V. fejezetet); de csak is a bányászt, ámde ha ennek erre pénze nincs, akkor terményét kénytelen volna olyan bányabirtokosnál beváltani, ki ily műveket létesitett (csak hogy ez csupán a saját termését dolgoztathatja fel), vagy pedig oly vállalkozókhoz fordulni, a ki az ipartörvény értelmében egy ilyen feldolgozási műre szerez iparjogositványt. Az ily iparos vállalkozónak azonban k i s a j á t i t á s r a nincs igénye s e miatt művét gyakran nagyobb távolságban kell felállitani, a hová rosz hegyi utakon, nyomorult igás fogatokon kell szállitani a meddő anyagokkal kevert, tehát csekély értékü ásványokat. Képzelhető-e ily körülmények között a bányavállalat hasznothajtó üzeme? A bányatörvény előnyeit, a kisajátitási jogot élvező feldolgozási művekre és vasutakra, miket a szegény, szorult bányák érdekében idegen vállalkozó létesit, épen olyan szüksége van érc bányászatunknak, mint a sajátképi segédművekre (a segédhajtásokra).

Bizonyitja ezt azon körülmény, hogy az annak idején meghallgatott bányatulajdonosok csaknem egyértelműleg kivánták az ily segédművek engedélyezésének a bányatörvénybe leendő iktatását;[33] a 70-ik b. javaslat — ez óhajnak engedve — az engedélyezendő segédművek közé fel is vette ily érte-

[32] A porosz törvény is arra jogositja a telek tulajdonosát, hogy a segédhajtás vállalkozójától a hajtás közben kinyert ásványokat ellenszolgáltatás nélkül követelhesse. 63. §. 2. alinea.

[33] Indokolás 11. l.

lemben a feldolgozási műveket és a bányavasutakat.[34] Sőt ezen javaslat eredeti szövegében is bennfoglaltattak és — ha egy felszólamlás a vasutak kérdésében történt is, annak megnyugtató cáfolata után — a tervezet szövegét nem csak elfogadták, de még a sodronypályák (Drahtseilbahn) fölvételével meg is toldották.[35] A javaslat jelen szövegéből mindamellett kimaradtak; az 54. §. után szükségesnek vélném a javaslatnak engedélyezés cimü fejezetét ily értelmü rendelkezésekkel kiegésziteni:

A bányatermények feldolgozása végett: segédművek felállitására bányahatósági engedély csak akkor szükséges, ha azok külön vállalkozók által létesittetnek, kik a bányatörvény 77. §-ának 3., 4., 5., 6. pontjai, valamint az 57. §. által a bányabirtokosok részére biztositott jogokat élvezni kivánják; ez esetben a vállalkozó és bányabirtokosok között előzetesen létrejött egyezmény a tervrajzzal együtt az engedélyezés iránti kérvényhez csatolandó. Továbbá:

Ha külön vállalkozók, nem közforgalomra szánt, hanem csupán nyers bányatermények vagy termelési anyagok összehordására vagy bányaiparcikkeknek a legközelebbi közlekedési eszközig (vállalatig) való elszállitására vaspályákat vagy sodronypályákat akarnak épiteni, az ily pályavonalak iránti engedélyt a főbányahatóságtól nyerik; ily esetekben az érdekelt bányatulajdonosokkal előzőleg kötendő fuvarozási egyezmény az épitmény tervrajzával együtt az engedély iránti kérvényhez csatolandó. Az ily vonalak épitése és üzemére nézve a fennálló törvények irányadók és ha ezeknek más közpályavonalakkal való egybekapcsolása iránt az érdekelt pályatulajdonosok részéről nehézségek támasztatnának, a tárgyalási iratok a kapcsolat eszközlése céljából a legfőbb bányahatósághoz terjesztetnek föl. (Ez természetesen a kereskedelmi minister volna.)

Csak azt tartom még kiemelendőnek, hogy ezek igen keskeny vágányu és jobbadán lóerőre berendezett vasutak, a mik közforgalomnak nincsenek átadva s bányavasutak elnevezése alatt szanaszét láthatók a bányavidékeken és a vasuti engedélyezésekről szóló törvény nagyszabásu, költséges alakiságokat tartalmazó rendelkezéseire csaknem oly kevéssé érdemesek, mint az áthelyezhető mezőgazdasági vasutak.

Egyébiránt azon föltétel mellett, hogy ezen keskeny vágányu vasutak és sodronypályák (Drathseilbahnen) nem

[34] Biz. b. t. j. 79. 80. §§-ai.
[35] 73. 74. §§-ok Jkv 194—196. l.

használtatnak egyúttal közforgalomra, Poroszországban is a főbányahatóság által engedélyeztetnek.[36]

IV.

A IV. fejezetnek a bányatulajdon és az abból eredő jogviszonyokra vonatkozó rendelkezései közül az ingatlan bányavagyon bekebelezésére vonatkozó kifejezései nem elég szabatosak és részletesek.

Az 55. §. az adományozott bányatelkek és engedélyezett segédhajtásoknak a bányatelekkönyvbe való bekebelezését a bányahatóságra bizza; ez fogja azt «hivatalból eszközölni». Ugyancsak «a bányahatóság hivatalból eszközölteti» a felszini ingatlanoknak a bányatelekkönyvbe való átvitelét» (65. 66. §§-ok), valamint a «bányahatóság engedélyével» jegyezhetők a bányatelekkönyvi jószágtesthez alkatrészül a tulajdonos által bányahasználatra kijelölt egyéb ingatlanok (68. §.). Ez nem igy van és remélhetően nem is igy lesz; jól mondva semmi esetre sincs.

Szabatosabb és részletessége miatt hosszadalmasabb, de valószinüen helyesebb volna oly kijelentés, melynek értelmében:

A bányahatóság az adományi, illetőleg engedélyezési okmányt eredetben az adományozott bányateleknek vagy engedélyezett segédműnek a bányatelekkönyvbe leendő bevezetése céljából az illetékes bányabirósághoz átküldi; a bányahatóság az okmányhoz egyúttal (az esetleg helyesbitett) fektetési térkép hitelesitett másolatát is csatolja. (Ez utóbbi intézkedés motivuma az, hogy a bányatelekkönyvek berendezéséhez a

[36] Porosz b.-törvény 135. §. Vita támadt ugyan arra nézve, hogy az ily pályák közül csak azok tarthatnak-e igényt a kisajátitásra, melyek ásványok kinyerése céljából épülnek? vagy azok is, melyek termények szállitása végett létesülnek? De úgy a doctrina, mint a gyakorlat kiterjesztő magyarázatot adnak a törvénynek. L. Hahn értekezését s az 1870., 1872., 1874-ben hozott hatósági döntvényeket. Brassert «Zeitschrift für Bergrecht» XI. k. 360. XIII. k. 562. és XVI. k. 128. lapjain. A bajor törvény már nem szorul magyarázatra, világosan kijelentvén: hogy a kisajátitásra igénynyel birnak az ily pályák, akár ásványok kinyerésére, akár forgalomba hozatala céljából épülnek. 124. art. Különben a kérdés nálunk is ez értelemben nyert megoldást, hisz a bányatermékek vagy bányászati célokra szükséges anyagok és eszközök szállitására épült vasutak részére szükséges területek kisajátithatók; és a törvény a bányatulajdonos és idegen vállalkozó között nem tesz különbséget. 1881. 41. t.-c. 87. §. Igy tehát az ily segédművek könnyü létesitéséhez csak az engedélyezésnek a bányahatóság ügykörébe való utalás szükséges.

térképgyüjtemény épen annyira szükséges, mint a közönséges telekkönyvnél; hogy az eredeti térkép a bányahatóságnál is megvan, az mit sem tesz, egyéb okokból (82. §.) ott is szükséges).

Az ily értelmü rendelkezés megfelel a jelenlegi rendtartásnak,[37] összhangban van a «bányatelekkönyvi rendtartás» tervezetének álláspontjával?[38] az csak nem képzelhető, hogy a javaslat tervezgetései közben tudomást ne vett légyen egy rokontárgyu tervezet álláspontjáról és irányáról. Már pedig annak, — a mint nem is lehet máskép — az az elve, hogy a bányahatóság feladata és hatásköre: a jogositvány kiadásával, vagy annak felismerésével, hogy bizonyos felszini ingatlanok okvetlenül (65. §.), mások ismét nem épen okvetlenül (68. §.) szükségesek a bányamiveléshez (de hasznosak lehetnek) véget ér, s a megfelelő telekkönyvi elintézés a bányabiróság — mint telekkönyvi hatóság — ügykörébe tartozik (Btkvi rendtart. 2. §). Mert a bányatelekkönyvbe is csak birói határozat alapján tehet bevezetést a bányatelekkönyvi hatóság; betétet nyitni vagy — mert a rendtartás tervezete a személyi (personal) és nem a dologi (real) elvet követi[39] — egy már megelőző betétbe egy új adomány alapján egy bányatelket bevezetni a b.-tkvi hatóság a bányabiróság határozata alapján fog. Ez utasitja erre a bányatelekkönyvi (kebelbeli) hatóságot, a bányahatóság nem keresheti meg közvetlenül, hogy a telekkönyvezést «eszközölje».

Ebből folyik, hogy a 66. §. szövege is módosulna ily értelemben:

Ha a 65. §-ban emlitett ingatlanok a bányavállalat müveléséhez szükségesnek elismertetnek, a bányahatóság az erről kiállitott okiratot az illetékes bányabirósághoz hivatalból átteszi, mely azoknak a bányatelekkönyvbe leendő átvitelét elrendeli s az e végből szükséges polgári telekkönyvi kivonatot az illetékes telekkönyvi hatóságtól beszerzi.

Megfelelőbb a hatásköröknek és az elintézés természetének, de némely esetben gyorsabb is, mert olykor a bányabirósági ügykörrel felruházott kir. törvényszék épen kebelbeli telekkönyvi hatóságától szerezheti be — az eredetit is. Avagy miért szerezze be pl. a zalathnai bányakapitányság a gyulafejérvári kir. törvényszéktől a közönséges telekkönyvi kivonatot, csak azért, hogy visszaküldje ugyanazon törvényszéknek — mint bányabiróságnak.

[37] L. Vollzugsvorschrift. 67. §.

[38] L. Bányatelekkönyvi rendtartás 48. §-a 4. V. ö. az abban hivatott 40. 41. §§-ok intézkedéseivel. (Könyomat, kézirat gyanánt)

[39] Bányatelekkönyvi rendtartás 12. §.

Ugyanily okból a 68. §. szövege is ily értelemben volna átalakitandó :

A bányahatóság engedélyének igazolása mellett : a bányatulajdonos kérheti, hogy olyan felszini ingatlanai, melyek bányaipari célokra nem okvetlen szükségesek, de a tulajdonos által a bánya használatára kijelöltettek, a bányatelekkönyvi jószágtesthez alkatrészül hozzájegyeztessenek. Az eljárás a 66. §. értelmében történnék (a mint t. i. annak módositását ajánlottam), a jelzálogos terhek tekintetében pedig a 67. §-ban foglalt utasitás követendő.

Az ily értelmü, részletesebb kijelentések nem épen feleslegesek és talán szabatosabbak is, hiszen ezek tulajdonképen a most érvényben levő bányajog álláspontjával azonosak, az ingatlan bányavagyon azon rendezését célozzák, melyre az osztrák bányajog — t ö r e k e d e t t ; de a mit el nem ért, mert a megfelelő végrehajtási utasitások hiányában — különösen a felszini alkatrészek kérdéseiben — van elég zavar és sérelemmel járó jogi bonyodalom.[40] Épen azért még ezen részletesebb szabályokat is megtoldandónak vélem azon kijelentéssel, hogy az igazságügyministerium hatalmaztassék fel, hogy a bányatelekkönyvi betétek szerkesztését a bányahatóságok segélyével vegye foganatba és a b.-telekkönyvi rendtartást — a mi már úgy is kész van — a bányatörvény rendelkezéseivel összhangban bocsássa ki. Az életbeléptetéshez és kivitelhez azonkivül is szükségesek lesznek ministeri rendeletek, hogy a — még szabatosabban alkotott — törvény is végre hajtva legyen.

Ez összefüggő szakaszokra vonatkozó megjegyzések után visszatérek az 56. §-hoz, mely «laesio ultra dimidium» cimén az elidegenitésre vonatkozó szerződések megtámadását kizárja. Ez helyes, csakhogy talán felesleges a javaslatnak a nyitott ajtót betörni, mert ha a magyar birodalom egyik-másik jogvidékén, pl. a horvát és erdélyrészi megyékben az osztrák polgári törvénykönyv szabályai szerint a magánjogban a felén túli sérelem cimén az elidegenités megtámadható is, a bányavagyon elidegenitésére ott sem alkalmazható, mert ugyanazon törvény a bányarészek (kuxák) eladását ez alól kiveszi ;[41] már

[40] S i m o n Endre : «Bányajogositvány alkatrészek, tartozékok és bányaiparmüvek telekkönyvezése». A «J o g» 1894. évi 43., 44. számában.

[41] Osztr. ptkv. 1,277. § A magyar magánjog a felén túli sérelmet nem ismerte s a ker. törvény is kizárja. 280. §. A szaktanácskozmányon is feleslegesnek mondották a szakaszt, de azon furcsa okoskodás folytán, hogy azok szerencseszerződések — tehát megtámadhatók, megtartották. Jkv. 204. l.

pedig az ingatlan vagyon, a bányamű, a kölcsönös szolgáltatások egyenértékére nézve ugyanazon tekintet alá esik.

Az összejegyzés (59. §.), összesités (60 – 63. §§.) és az eldarabolás (64. §.) kérdéseit összevonva tárgyalom.

Úgy az összejegyzésnél, mint az összesitésnél (Copulatio) az 59. és 60. §§-ok második bekezdése, mely jelzálogos hitelezők beleegyezéséről szól, hiányos, mert nem érinti a rangsorozati kérdést, a mit pedig a mostani bányatörvény megkiván és a bányatelekkönyvi rendtartás tervezete is megállapit a le- és hozzájegyzéseknél.[42] Különben a második bekezdés mindkét szakasznál azonos levén, annak módositása mellett az 59. és 60. §§-ok egy szakaszba is foglalhatók. Ilyenformán:

Egy bányatulajdonosnak különböző bányafekvőségei a bányatelekkönyvben egy jószágtestté összejegyezhetők; határos bányatelkek pedig, még ha tulajdonosaik különbözők is, ezek kivánságára (az alább következő §§-okban meghatározott feltételek mellett) az üzem egyesitése szempontjából egy bányatelekké összesithetők. Ha az összejegyzendő, illetve összesitendő fekvőségeken és bányatelkeken jelzálogos terhek vannak bekebelezve vagy előjegyezve, az összejegyzés, illetve összesités csak a jelzálogos hitelezőknek a rangsorozatot is megállapitó egyezménye alapján történhetik meg.

Az 59. §-ban használt kifejezést: «bányavagyon» a bányafekvőségek vagy ingatlanok kifejezése által vélem helyettesiteni, mert a bányavagyon általános fogalma alatt az ingó természetü kuxák is érthetők; a rangsorozat megállapitását a jelzálogos hitelezők irásbeli nyilatkozatában vagy egyezményében szükségesnek találom, nemcsak azért, mert most is igy van s a b. telekk. rendtartás tervezetével is megegyez, hanem azért is, hogy a bányatelekkönyvi hatóság a kivitelnél ne álljon egy megoldatlan problemával szemben.

Az eldarabolásnál (64. §.) kivánatosnak tartanám a telekminimum korlátját 5 hektárnyi terjedelemben megállapitani; okaimat fentebb előadtam. Csak ha az eldarabolt részek más bányaművel egyesittetnének s igy egy életképes vállalat integráns részeivé lennének, volna megengedhető a kivétel; az első bekezdés végéhez tehát a következő toldást ajánlom:

az ily eldarabolás azonban 5 hektárnál kisebb részekre csak akkor engedhető meg, ha az eldarabolt részek valamely bányaművel egyesittetnek.

Hogy az eldarabolt bányatelek terhei egyetemes jelzálogokká minősittessenek, az ellen in thesi kifogás nem tehető;

[43] Bányatelekkönyvi rendtartás tervezete: 54. §.

de ha a darabrészek más bányavagyonnal egyesittetnek, akkor kifejezendőnek tartom azt:

1. hogy e jelzálogos terhek azon bányaműre is átszállanak és ha már azon jelzálogi terhek volnának, —

2. a jelzálogos hitelezőknek a rangsorozatot is megállapitó beleegyezése szükséges.

A felszini alkatrészekről (65—70. §§.) már fentebb nyilatkoztam, csupán azon esetre van még megjegyzésem, midőn az ily felszini alkatrészek bányamű céljaira való rendeltetésük megszünik; mert az átvitel előtti telekkönyvi állapot helyreállitása nincs kimeritően szabályozva (71. §.).

Ki állapitja meg azt, hogy a felszini alkatrészeknek a bányaműre való rendeltetésük megszünt? mily módon kell az átvitel előtti telekkönyvi állapot helyreállitását foganatba venni? Kétségtelen, — ha mindjárt a tulajdonos kivánságára és jelentése folytán — hogy csak a bányahatóság állapithatja meg hivatalosan azt, hogy a felszini alkatrészek (pl. egy raktárhelyiség a telekkel együtt) többé a bányamű üzemi céljaira nem szolgálnak s igy tényleg az ingatlan bányavagyon jogi jellegét elvesztették; de akkor aztán az ő feladata az is, hogy az előbbi telekkönyvi állapot helyreállitását kezdeményezze. Miért is:

Ha a bányahatóság meggyőződik arról, hogy a bányamű felszini alkatrészének ebbeli rendeltetése megszünt, erről az illetékes bányabiróságot hivatalból értesiti; a bányabiróság az ingatlant a bányatelekkönyvből lejegyzi, s a bányatelekkönyvi betét másolatának megküldése mellett az illetékes polgári telekkönyvi hatóságot a bányatulajdon alkatrészének törlése végett megkeresi.

A 75. §-ban bizonyos ásványok következetesen «a földbirtok tartozékát» képezik.

A 76. §. a bányavizek kérdésével elég röviden végez, de nem épen szerencsésen.

Azok mostani jogrendezését a vizjogi törvény sem érintette,[44] épségben hagyott külön jogállapotuk pedig kedvezőbb a bányamű tulajdonosára, mint a minőt a javaslat tervez. Az is, a mi benne van, az is, a mi hiányzik belőle, egyformán kifogásolható. Helyes egyedül az első bekezdés, mely kijelenti, hogy a bányavizek levezetését a földbirtokos kellő kártalanitás mellett tűrni tartozik, de az nem áll, hogy a bányaviz csak «folyóvizbe ömlik», mert az tóba is folyhat s ezért jobb a kifejezés, a mit az osztrák b. törvénykönyv használ («állandó külvizek» 128. §.).

[44] 1885. 23. t.-c.

A bányatulajdonos használati jogát azonban a javaslat nem eléggé biztositja; bányászati céljaira ugyan tetszés szerint használhatja, de ha «a bányahatóság felszólitása után sem használja», más bányavállalkozónak ideiglenesen (legfeljebb 5 évre) használatra átengedhetők. Pedig a bányász kivánja ugyan használni a vizerőt, de üzemi körülményei folytán csak pár év mulva, a javaslat szerint azonban ha a felszólitás után azonnal nem használja, az másnak engedélyezhető. Az osztrák törvény — eltekintve attól, hogy a felhivási eljárást részletesen meghatározza — öt évi időt állapit meg, s ha ezen fentartott idő alatt jogával nem él a bányász, akkor a vizek használata másnak is engedélyezhető (129. §.).

De nem ingyen. Ha a vállalkozó a telektulajdonosnak egyszer mindenkorra fizetett bizonyos összeget, akkor a használati időn át annak törvényes kamatait, ha pedig évi összeget szolgáltatott, akkor annak megtérítését követelheti attól, ki az általa fakasztott viznek használatát kivánja. Ez egészen igazságos megtérités, a miről a javaslat mit sem szól; abban csak az van, hogy a másnak megengedett használat tartama legfeljebb 5 év, de hogy ezért fizetni kell, az sehol sincs megemlitve. Lehet, hogy máskép van gondolva, de a megtéritési kötelezettség a szövegből nem olvasható ki; ezt csak ilyenforma szöveg fejezné ki:

A bányavizek levezetését kellő kártalanitás mellett a földbirtokos tűrni tartozik; e bányavizek használatára azon pontig, hol azok más külvizekbe ömlenek, az előjog a bányász számára van biztositva. A bányavizek használata másnak is engedélyezhető, ha a bányabirtokos a hatóság felszólitására: kivánja-e a bányavizet használni? tagadólag vagy épen nem válaszol, avagy fentartott jogával 5 év alatt nem él. Ily engedélyezés esetén a használatra jogositott a bányabirtokosnak megtéritéssel tartozik; ha a felek máskép nem egyeznek, a megtéritési összeg: a bányabirtokos részéről a földbirtokosnak egyszer mindenkorra fizetett kártalanitási összeg évi törvényes kamatjában, évenkinti fizetés esetén pedig, annak visszatérítésében állapitandó meg. A bányabirtokos a bányaviznek mennyiségében előforduló változásokért csak akkor felel, ha azokat mesterségesen elvezeti.

A folytonos üzemben tartás kötelessége azon rendszer, mely a bányamű szakadatlan munkálását szabályszerü kötelességgé teszi, mely alól *üzemi akadályok* (pl. vizömlés, gyuladás) vagy pedig *üzleti pangás* (alacsony árak) miatt lehet felmentésnek helye; ez esetben az üzemhaladékot a bányahatóság megadja. Ez nem bizik a vállalkozó erélyében, nem hiszi, hogy érdeke lázas tevékenységre ösztönözheti, hanem

erre kényszereszközzel szoritja, a jogositvány elvonásával fenyegetvén; ez alapon állanak a régi német partikuláris jogok, az osztrák törvény (179. s köv. §§.) és a javaslat (80., 81. §§.).

A másik rendszer azon föltevésből indul ki, hogy a vállalkozó önérdeke a leghathatósabb ösztön a lefejtésre; beavatkozásra vagy gyámkodásra nincs ok, ezt csak közérdekek igazolhatják. E rendszert követik a francia és porosz jogok,[45] sok felesleges munkától mentvén meg ez által a bányahatóságot; a gyakorlatban is bevált ezen — a franciáknál már kipróbált — rendszer, mert a porosz bányatörvény hatályba lépte után, 20 év alatt egyetlen eset sem volt arra, hogy a főbányahatóság az üzemkényszert alkalmazta volna és a porosz bányaipar nem vallotta ennek semmi kárát.[46]

A javaslat által elfogadott rendszer mellett — viszonyaink között — felhozható ugyan, hogy a bányabirtokosok gyakran anyagi erejükön felül vállalkoznak, s a munkát nem üzemi akadályok vagy üzleti pangás, hanem pénz hiánya miatt nem folytatják; a termelés érdekében tehát a bányatért az ily emberek kezéből a jogositvány elvonása által ki kell szabaditani, ehhez pedig csak a kötelező üzemben tartás által lehet eljutni. Ha van is ebben némi igazság, a helyzetet a szabad kutatók hegyzárlati szédelgésével még sem lehet azonositani és azonos kényszereszközök alkalmazása talán túlszigorra vezetne; még oly makacs gondolkozás mellett is annak belátására kényszeritik a bányászt: a felügyeleti illetékek, adók, a leirásokért való utánjárás, a vájások rendbentartásának költségei (79. §.), hogy ő egy erejét meghaladó vállalatba fogott, miből csak terhei vannak, jövedelme pedig semmi s igy bányáján vagy túlad, vagy pedig társulat alakitásához fog.

Elég volna annak elrendelése, hogy:

A bányabirtokos köteles a bányaüzemet megkezdeni, ha a bányahatóság határozatilag kimondja, hogy az üzem meg nem kezdése vagy felfüggesztése közgazdasági érdekbe ütközik.[47] A bányahatóság utasitja a bányatulajdonost, hogy a folytonos

[45] «Code des mines» art. 49. «Allgemeines Berggesetz» 65. s köv. §§-ai.

[46] Egy pár eredménytelen kisérlet történt ugyan, pl. egy horganyolvasztó-társaság az üzemkényszer elrendelését kérte egy szomszédos, szünetelő szénbányavállalat ellen, hogy a szállitási költségek megkimélése által olcsóbban juthasson tüzelőhöz; de azt a főbányahatóság magánérdeknek minősitve, elutasitotta (Brassert «Zeitschrift für Bergrecht» VIII. köt. 126. l.). Közérdekből ez idő alatt üzemkényszer egyszer sem rendeltetett el.

[47] Ez előfordulhat pl. széntelkeknél, ha a földtulajdonos jogfentartás mellett a felfedező igényeit akarná kijátszani; ha t. i. a szénkérdés esetleg ily értelemben nyerne megoldást.

üzemet (pl. három hó alatt) kezdje meg s erről az üzem megkezdése előtt egy hóval az üzemterv bemutatása mellett a bányahatóságnak jelentést tegyen.

A bányahatóság az üzemtervet vizsgálja felül, s ha 15 nap alatt az ellen kifogásait nem közli, a bányász az üzemterv szerint járhat el, ha pedig az üzemterv helyesbittetik, akkor az üzem az előirt módon folytatandó. A kötelezett munkáltatás alól beigazolt üzemi akadályok cimén haladékot engedélyezhet a bányahatóság, de különben az elrendelt üzem elmulasztása miatt az adományozást elvonhatja.

E statisztikai adatokat mily időközökben köteles a bányabirtokos a hatóságnak beszolgáltatni (83. §.)? évenkint vagy rövidebb időközökben? avagy csak esetről esetre a hatóság felhivása folytán? szabatosan meghatározandó.

A 84. §-ban kiemelendőnek tartom, hogy «haszonbér esetét kivéve» felelős csak a bányatulajdonos a törvények megtartásáért.

A bányahaszonbérletet szabályozó szakasz ellen kifogás nem emelhető; a bányatársulatok haszonbérletét nem zárja ki, a miről alább lesz megjegyzésem.

V.

A területátengedés, illetőleg kisajátitásról és a bányaüzem által okozott károk megtéritéséről szóló rész a bányavállalkozó és földbirtokos között létező jogkérdést szabályozza; a minthogy ezt a cimet is viseli a fejezet, mely e kérdések megoldását tartalmazza. (88—101. §§.)

A bányavállalkozó törvényesen körülirt joga és a telektulajdonos korlátlan tulajdona között a surlódás és összeütközés természetszerű, amit a jog úgy egyenlit ki, hogy a teleknek az ásványok kinyerése céljából szükséges használatát a bányásznak átengedi, de ha e határokon túl igénybe veszi a földterületet, teljes kárpótlással tartozik. Ez elv azonban a gyakorlati alkalmazásban különböző. Ha a bányász céljaira felszini területeket is kiván s azokra nézve a földbirtokost tulajdonának használatából kizárja, akkor időleges vagy végleges területátengedés (kisajátitás) oldja meg a kérdést; ha azonban a vállalkozó csupán töldalatti hajtásokat létesit, amire őt törvény szerint az adomány jogositja (77. §. 1. p.), amidőn erre sem a hatóság külön engedélye, sem a földbirtokos beleegyezése nem szükséges, ott ő ezért csak a telek használatában, vagy a felépiitményekben stb. okozott kár megtéritésére

köteles. A két külön természetű megoldás gyakran ugyanazon bányaműnél is előfordul.

Az elv ezen különböző alkalmazásának megfelelően szabályozza a porosz törvény a bányavállalatnak a földbirtokkal szemben fennálló viszonyát, — elsorolván mindazon műveket, amiknek létesitésére, ha idegen telket akar használni — a mi alatt az adományozott földalatti bányahatár nem érthető — akkor a földbirtokostól területátengedést, vagy épen kisajátitást kivánhat. [48] A bányaüzem (pl. feltárási pontok, határjelzők felállitása, földalatti hajtás) stb. által okozott károk megtérítéséről pedig külön fejezetben szól, minthogy itt kisajátitási igényről sem egyik, sem másik félnél nem lehet szó.

A javaslat — pedig jórészt a porosz törvényt követi — feleslegesnek tartja a különbséget kidomboritani. Először is a művek elsorolása helyett, miknek érdekében a kisajátitásig elmehetni, egy általános kifejezést használ («a bányászati célokra szükséges földterületek») ami nem hiba, mert az a felsorolás inkább példaszerű; de már — hogy egy füst alatt — területátengedés cimén: a külső jelek, határkövek, cölöpök, kutatási póznák, oszlopok felállitására szánt területeket is idesorolja, az a földterület fogalmának nagyon is betűszerinti értelmezése. Bizonyára terület ez is, de nehány négyzetméternyi, vagy épen centiméternyi tér és a bányamű céljaira átengedendő, esetleg kisajátitandó és bányatelekkönyvbe átvihető felszini ingatlan között mégis van különbség; ezek csak a megtéritendő bányakárok rovatába tartoznak, mikről a javaslat 98—100. §§-ai intézkednek.

A kifejtett fogalmi megkülömböztetések figyelmen kivül hagyása a következő szakasz ezen kijelentésében nyilvánul:

«Ahol a kutatási munkálat a 7. §. szerint meg van szoritva, területátengedés sem követelhető.» (89. §)

Ez első olvasásra azon hiedelmet keltheti, hogy e kijelentéssel: a középületek, gyógyforrások, lakházak, keritett udvarok, kertek és pincék és mindennemű szilárd anyagból készült épületeket a bányakároktól megvéd a javaslat, — aminek pedig épen az ellenkezője áll. Lehet kisajátitás nélkül, területátengedés nélkül földalatti hajtással ezek alá, vagy közelébe férkőzni oly módon, hogy az épületek megrepedeznek, összeomlanak, a gyógyforrások vize eltünik, mert ha a bányász csak ilyenekkel dolgozik s felszini területeket ugyanott nem vesz igénybe, vagy területátengedésről, vagy épen kisajátitásról nem lehet szó. A bányász csak törvényes jogával él, melyhez

[48] Porosz. bt. 135. s k. §§-ai.

sem külön hatósági engedély, sem a földbirtokos beleegyezése nem szükséges.

Azt lehet ellenvetni, hogy ily helyeken telket fektetni, adományozni nem szabad; megengedem, de a javaslat szövegéből ez ugyan nem tünik ki. Vaspályákhoz és csatornákhoz világos, hogy nem lehet tárnahajtással közelebb jönni 40 méternél, amely távlat: a pályatest töltésének alapjától, vagy a csatorna partjától szintesen mérve számittatik (104. §.); azokról igen jól van gondoskodva, de egyéb köz- és magánépületekről, gyógy- vagy ásványforrásokról nincs. A bányatulajdon szerzéséről szóló fejezetben (26—54. §§.) sehol sincs kimondva, hogy a kutatás alól kivett területekre adományozni vagy engedélyezni nem lehet, — annak elintézését a 89. §-ra bizta, mely azt igy oldotta meg. Adományozni, telket fektetni, azokban földalatti hajtásokkal a kivett helyeket aláásni vagy veszélyesen, megközeliteni tehát lehet, csak területátengedés, kisajátitás nem kivánható, ami nélkül sokszor el lehet a bányász, mégis kiszámithatlan kárt és veszélyt okozhat. Mindebben semmi túlzás sincs, hisz a javaslat a bányakárokról szólva világosan kijelenti: hogy a bányatulajdonos — ha a kár épületekben történt, — csak akkor nem felelős, ha ez épületek oly időben állíttattak a bányatér fölé, mikor már az üzem javában foly; ellenben az üzem megkezdése előtt felállitott épületekben okozott károkat, ha azok a bányaművelés következményei, (hibás-e? vagy nem?) megtériteni tartozik. Tehát azok alatt szabad bányászkodni, csak területátengedést nem lehet követelni. (98—100. §§-ok.)

Hogy e szakaszokat nem csak én értelmezem igy, az a jegyzőkönyvi tárgyalásokból is kitünik, hol kiemeltetett az, hogy a kutatás alól kivett birtokok alatt is űzhető bányászat, miért is — nehogy ez fontos bányavállalatot akadályozzon — meg kellene engedni, hogy ily esetekben a bányász a területet kisajátithassa;[49] a minek fontossága elismertetett ugyan, a nélkül, hogy a javaslatban annak valami nyoma volna.

Megvédhetők a felsorolt és kivett helyek talán, névszerint: az ásvány- és gyógyforrások a vizjogi törvény értelmében biztositható védterületek, az épületek és keritett helyek pedig talán azon jogelv segélyével: hogy a kinek a kevesebb tiltva van, annak a több sem szabad, de a javaslat szakaszaival nem.

Elég volna a 88. §-ból ennyi:

A földbirtokos a bányászati célokra szükséges földterületet teljes kártalanitás mellett átengedni tartozik; a kártala-

[49] L. az eredeti szerkezet 123. §-át és a jegyzőkönyv 227—228. lapjait.

nitás megállapitásánál azonban a bányaipari telepedésből eredő értékgyarapodás figyelembe nem vehető.

A többi részt a bányakároknál tartva felsorolandónak, minthogy a jelek stb. felállitása nem tekinthető területátengedésnek.

A 89. §. szövege világosabban igy hangzanék:

A kutatás alól kivett helyeken bányaművelés rendszerint nem s kivételesen csak oly feltétel mellett űzhető, a mennyiben ily feltétel mellett kutatni szabad (7. §., 3. p.).

A kisajátitási eljárást szabályozó szakaszok (92—96. §§.) körülbelül megfelelnek a mostani gyakorlatnak s hogy a kisajátitási törvény (1881: XLI.) mellőzésével oldják meg a kérdést, azzal indokolható, hogy az ügymenet egyszerübb, olcsóbb és hogy a kisajátitandó terület helyiségének és terjedelmének kérdését csak az ezen ügyekben szakértő bányahatóságok intézhetik el kielégitően.

Egyedül a bányavasutak kisajátitásának esetét veszi ki a javaslat úgy az eljárás, mint az illetékesség tekintetében a bányatörvény és hatóságok alól; nézetem szerint hibásan s erre nézve csak a segédhajtásoknál előadott indokaimra, a külföldi törvényekre, a tervezet eredeti szerkezetére és az értekezlet megállapodásaira utalok, mely világosan kijelenti, hogy «elvi megállapodásaiból következik, hogy az 1881: XLI. t.-cikk 87. §-ában elősorolt esetekben is a bányahatóság lesz hivatva» eljárni.[50] Ez okból a 92. §. közbevetett ezen mondatát: «az 1841. évi XLI. t.-c. 87. §-ában elősorolt esetek kivételével» kihagyandónak vélem; és miután a bányászat és közlekedési eszközök közötti viszonyok szabályozását (VI. f. 102—106. §§.) már fentebb is érintettem, csupán a kölcsönös segélynyujtás kötelező természetére van észrevételem.

Ez ugyan meg van állapitva (107. §.), de nem elég világosan; a «bányavállalkozó» nem mindig értesül a szerencsétlenségről, mert távol van vagy nem ott lakik, azért a szavakkal nincs mit fukarkodni és kétséget kizáró módon ki kellene fejezni, hogy:

A bányavállalkozó, igazgató, művezető vagy kezelő, mihelyt valamely közel fekvő bányában stb.

VI.

A bányaszolgalmak (111—117. §§.), önálló jogintézmény alakjában s azon terjedelemben, a mint a javaslat tartalmazza,

[50] Jkv 236. l.

a régi német bányajogok némelyikében és az osztrák törvényben fordulnak elő. A porosz törvény ellenben a tulajdon terhére csupán azon kötelező szolgalmat állapitja meg, hogy a bányatulajdonos tartozzék tűrni a viz- vagy légvezető segédhajtásoknak bányatelkén át leendő vezetését, azonban a többi, a rajna jobbparti vidékeken gyakorolt használati szolgalmakat kiküszöböli, mint a bányatulajdont túlságosan terhelő megszoritásokat s az egész kérdéssel röviden (a segédhajtásoknál) végez.[51]

Ám a kölcsönösség elve sehol sem követel annyira érvényt, mint a bányajogélet terén; a mi az egyiknek jó ma, az holnap a másiknak is jó lehet, ez itt valódi igazság, mert a mily előnyt nyujt jelenleg a szolgalommal terhelt bánya másnak, ugyanolyat vehet igénybe talán kis idő mulva.

A bányaszolgalmi intézmény ezen terjedelmében való fentartása kivánatos; sőt a javaslat ellen inkább az a megjegyzésem, hogy a bányaszolgalmak jogi természetét nem kellően fejlesztvén ki, azoknak nem megfelelő kiterjedést, a részletekben pedig nem elég világos szabályozást juttatott.

A bányaszolgalmak különböznek némileg a magánjogi szolgalmaktól; más a használatnak a tárgya, tartama s aztán a civiljog csak kivételesen állapit meg a fél akarata ellenére kötelező szolgalmat,[52] mig — ha a szolgalom segélyre szorult bányamű javára szükséges — az egyezség sikertelensége esetén a szolgalom tűrésére a szolgalmi dolog tulajdonosát a bányahatóság kötelezi. Sajátja továbbá az, hogy bányaszolgalom csak bányamű javára és bányatelken képzelhető. Ezen eltérések mellett a bányajogi szolgalmak ismérve ugyanaz, a mi a civiljogban a telki szolgalmaké; amazokban is megvan az uralgó telek a segélyezett bányaműben s a szolgalmi telek a bányatelek használt műveiben; megvan az előbbi javára a használat, mit a szolgalmi dolog tulajdonosa mint terhet tűrni tartozik.

A hol a használat és annak tűrése, mint az affirmativ telki szolgalmak ismérve fennforog, mindenütt keletkezhet szolgalmi viszony s annak — szükség esetén — kötelező természete azon feladatot szabja a bányatörvény elé, hogy azon, egymással okozati összefüggésben álló két kérdésre adjon határozott választ: kik és milyen használatot tartoznak tűrni?

Az első kérdésre: kik kötelesek a felsorolt szolgalmakat tűrni? a javaslat ekkép felel: «a bányavállalkozók». Ezen na-

[51] Porosz b. t. 60. s köv. §§-ok.
[52] Például az osztrák ptkv a 480. §-ban.

gyon általános kifejezés, mely alatt a kutatótól kezdve, az adományoson és engedélyesen át a kültelkek tulajdonosáig mindenki érthető, nem ad kielégitő felvilágositást; az indokolás talán nyujtana tájékozást, ilyennek hiányában az eredeti tervezethez, a tárgyalási jegyzőkönyv adataihoz és feltevésekhez vagyok kénytelen folyamodni.

Az eredeti szöveg (170. §) szerint e bányavállalkozók az 52., 53., 54. és 55. §§-ok szerint adományozott bányatelkek birtokosai; a hivatott szakaszok pedig szólanak a felső-magyarországi hosszu, az abrudbányai köb, az erdélyi aranykerületben és a felsőbányai középhegyben a lebegő vonalig (schwebende Markstatt) adományozható kis telkekről. Ez a szöveg minden változás nélkül elfogadtatott;[53] ezek volnának azon bányavállalkozók, kik telkeiken a bányaszolgalmakat tűrni tartoznak? ezt kell hinnünk, az eredeti, változatlanul elfogadott tervezet szerint, miután a javaslat a bányavállalkozó fogalmát nem határozza meg. Ezek közé azonban a legnagyobb számot tevő siktelektulajdonosokat nem szabad számitanunk, mert azok az 51. §-ban vannak meghatározva? ha csak tollhiba nem játszik közbe. Alig hiszem; legalább az osztrák törvény, melyből e kifejezés átvétetett, akár magyarázatát, akár praxisát tekintve, mást bizonyit.

A szabadkutatót ugy hiszem nem lehet itt a szolgalom tűrésére kötelezett bányavállalkozók fogalma alá vonni (bár Gränzenstein ellenkező nézetben van [54], nem azért, mintha a kutatási körön át nem lehetne pl. egy segédhajlást vezetni, mert az ép ugy lehetséges, mint egy adományozott telek fektetése, hanem mert a kutató a körre nézve még nem szerzett tulajdonjogot, sőt még a fentartott területre sem s igy nem lévén tulajdonos, a szolgalmi viszonynak — telek hiányában — nincs alapja.

Ellenben ide sorozható minden adományozott telek tulajdonosa, tehát az is, a ki siktelekre nyer adományt; sőt a szolgalom tűrésére az engedélyezett segédhajtások tulajdonosai is kötelezvék, hiszen maga a segédhajtás és a segélyezett bányák közötti jogviszony szükségkép szolgalmi jogviszony; annak minden lényeges ismérve feltalálható ebben csak úgy, mint ott, hol ez két adományozott telek között keletkezik. A segédhajtás átvezetésének tűrése viszont a bányaműre nézve szolgalmi teher, ha nem annak segélyezése erdekében létesül, mert ellen esetben a segédmű szolgálván a bánya javára, ismét a segédhajtás lesz a használat tárgya, tehát szolgalmi

[53] Jkv 170., 52., 53., 54., 55. §§. 275., 277. l. v. ö. a 165. s köv. l.
[54] Gränzenstein, «Das allg. öst. Berggesetz» 301. l.

dolog. A szolgalmak civiljogi természeténél fogva mihelyt a tűrni kötelezett használat valamely terület javára előáll, a szolgalmi viszony is létrejő ; a bányajogban azonban, hol az ily használatok eltűrése — föltéve mindig, hogy az valamely bányaműre szükséges — nem függ a szolgalmi telek tulajdonosának beleegyezésétől, hanem annak ellenére is megállapitható, a szolgalom esetei szükségkép, még pedig taxative meghatározandók.

Azon második kérdésre: mily szolgalmak tűrése kötelező? a javaslat két pontban sorolja fel a szolgalmak eseteit (111. §. b. p.), de egy harmadik szolgalmi esetről megfeledkezik, legalább a szövegből nem lehet következtetni, hogy erre az esetre is vonatkozik. Ez a segédhajtás külön vállalkozója és azon bányaművek tulajdonosai közötti viszony, kik eredetleg nem járultak az egyezményhez, de később a segédhajtásnak hasznát látják, vagy azt használni akarják. Az osztrák törvény, bár nem sorolja fel a bányaszolgalmi esetek között világosan, mégis sejtetni engedi, hogy ez alkalomból is keletkezhet szolgalmi viszony, mert a külön vállalkozó nem tolhatja ugyan a telektulajdonos nyakára segitségét, az üzlettervtől el nem térhet, szárnyvágásokat e célra nem nyithat, de a bányamű birtokosának kivánatára és költségére tartozik ilyet létesiteni, különben ez maga nyithat ilyeneket (192. §.). Hogy ez a szolgalmi jog szabályozásának keretébe fel van véve, azáltal implicite el van ismerve, hogy az szolgalmi jogviszony; valamint ilyen természete van azon viszonynak is, midőn ezen utólagos használat csak a bányamű továbbfejlesztésének következtében áll elő, pl. a lemélyitett akna a segédtárna szintjéig ér s az eddig felszivattyúzott bányaviz a vizlevezető tárna vizcsorgóján folyik le. Ez esetről kárpótlás, utólagos illeték fizetése által van ugyan gondoskodva úgy az osztrák jogban (95. §.), mint a javaslatban (51. §.), de annak szolgalmi jogi természete nincs megállapitva, az avval járó telekkönyvi — még a jelzálogos hitelezőkkel szemben is érvényes — biztositása nincs világosan feltüntetve. A javaslat továbbá a segédműnek mindkét fél vagy csupán az egyik fél akarata folytán előidézett használatáról sem szól, mint szolgalmi viszonyról.

A segédhajtások tűrésére vonatkozó meghatároznál (*b*) p.) ezen kifejezést használja: «szomszéd bányavállalkozók», a miből azt lehet következtetni, hogy a bányabirtokos csak a szomszéd bányatulajdonosokkal szemben köteles tűrni a segédhajtás átvezetését, de egy különvállalkozóval szemben nem; a mi a javaslat egyéb rendelkezései szerint sem áll. Indokolatlan az is, hogy a segédhajtás átvezetéseért kártalanitás fizettessék; ezt már régen kifogásolták, és itt helyén van a kérdés, hogy

sajátkép miért is fizet itt az engedélyes? az u. n. szabadásváuyokat a bányatulajdonosnak, a többi ásványokat pedig a földbirtokosnak köteles átengedni.[55] legfelebb a tényleg okozott kárt tartozik megtériteni, de magáért a földalatti hajtásért nem volna megterhelhető. Ez okból a porosz jogban is magát a segédhajtás létesitését ingyenesen kell tűrni, csupán az okozott károk megtérítését lehet esetleg birói úton követelni.[56] Ezen kártéritési eseteket tehát nem lehet az egyéb használatért fizetett (akna, szállitási, szivattyú stb.) illetékekkel azonositani a kártalanitás általános fogalma alatt.

Különben: ingyenes átvezetése a segédhajtásnak s a közben nyert ásványok ingyenes kiszolgáltatása, az egyik rendszer; illetékfizetés az áthajtás türéseért s a lefejtett ásványok ellenérték mellett való kiszolgáltatása a másik rendszer. Az előbbi egyszerűbb s a viszony természetének megfelelőbb.

A kifejtettek értelmében bányaszolgalom keletkezik:

a) ha valamely bányamű tulajdonosa egy másik bányatulajdonos tárnáit, aknáit, szállitó. légvezető vagy vizemelő szerkezeteit, bányapallóit, utait és szállitó pályáit használja;

b) ha valamely adományozott bányatelken át engedélyezett segédhajtás vezettetik;

c) ha bányatulajdonosok engedélyezett segédhajtást vizlevezetésre, szellőztetésre vagy szállitásra használnak, akár a segédhajtás létesitése alkalmával egyezményileg állapittatott meg e használati viszony, akár később keletkezett.

Az illető bányatulajdonosok (26. §.) — a mennyiben saját üzemük veszélyeztetésével vagy korlátolásával nem jár — kötelesek megfelelő kártalanitás mellett e szolgalmi jogok gyakorlását megengedni; a *b*) alatt érintett esetben azonban csak a segédhajtás létesitése által okozott kár megtéritése követelhető.

Kőszénbányáknál ily bányaszolgalom nem igényelhető.

A szerződés és hatósági határozat által megállapitott szolgalmak között a javaslat élesebb megkülönböztetést tesz, mint az osztrák törvény; ez ugyanis mindkét esetben a hatóságra bizza annak megállapitását: mily mérvben szükséges és arányos a megtérités, illetve kártalanitási összeg s a szolgalom kötelezettsége. Szerződés esetén ez jóváhagyás, ellenesetben pedig határozat alakjában nyilvánul; a jelzálogos hitelezők beleegyezése egyik esetben sem szükséges, mivel az elkerülhetlennek nyilvánitott szolgalom úgy az uralgó, mint a szolgáló

[55] Gränzenstein id. m. 298. l. Jav. 54. §.

[56] Porosz b. törény 62. §. L. Klosterman id. n. 172. l. 158.

telek jelzálogos hitelezőivel szemben elsőség és rangsorozat tekintetében is érvényes.[57]

A javaslat eltérően szabályozza az egyezményes szolgalmakat s fölmenti a szerződő feleket a hatósági gyámkodás alól; az egyezmények a bányahatóságnak egyszerüen bejelentendők, hogy a bányatelekkönyvbe való bejegyzésük hivatalból és illetékmentesen eszközöltessék; ha azonban jelzálogos terhek vannak, a hitelezők beleegyezése is szükséges (112. §.). Miután az egyezség jóváhagyása a hatóság részéről nincs feltételül megállapitva s a bejelentés oka csak közigazgatási, esetleg rendőri okokból vezetett nyilvántartás céljából szükséges, az egyezmény természetének megfelelőbb elintézés lenne, ha a szolgalmi szerződés közvetlenül a bányabirósághoz jelentetnék be, hogy a bányatelekkönyvbe illetékmentesen bevezettessék. Mert a bejegyzés felett minden esetben úgyis a biróság határoz s alaki kellékek hiánya miatt (pl. ha a szolgalmi telek tulajdonjoga nincs a szerződő fél nevére kebelezve) megtagadhatja a bejegyzést, bárha bányahatósági úton kerestetik is meg.

Az értesités a megtörtént bejegyzésről megküldendő volna a bányahatóságnak nyilvántartás céljából.

A jelzálogos hitelezők beleegyezésének szüksége azt jelenti-e, hogy a szolgalom az uralgó és szolgalmi telkek jelzálogos hitelezőivel szemben rangsorozati elsőbbséggel csak akkor bir, ha azok hozzájárultak a szolgalmi egyezményhez? Miután a hitelezők beleegyezése szükséges s e kérdésre itt a javaslat semmi más kijelentést nem tartalmaz, ez valószinünek látszik. De ilyenformán az egyezményi szolgalmak hátrányosabb helyzetben vannak, mint a hatóságilag megállapitott szolgalmak, mert ezeknél: a szolgalom szükségét, terjedelmét s a kártalanitás összegét a hatóság úgy állapitja meg, hogy az a jelzálogos hitelezőkre nézve is kötelező erővel bir (113. §.). Ámbár ez sem fejezi ki oly világosan a szolgalomnak a jelzálogos hitelezőkkel szemben való hatályat és rangsorozati előnyét, mint az osztrák jog (197. §); azonban a végrehajtás és csőd esetén való kielégitési sorrendet meghatározó fejezetben: a viz-, akna- és palló-illetékek, bányaszolgálmányi dijak az előnyös tételek közé vannak sorozva s a jelzálogos hitelezőket egy évi hátrány erejéig megelőzik (200. §. 4. p). És itt nincs semmi különbség a szerződéses és a hatóságilag megállapitott szolgalmak között. Már most előáll a kérdés: miért kell megkülönböztetni a szerződéses szolgalmat a hatóságilag

[57] Schneider «Lehrbuch des Bergrechts» 275. §. Osztrák b. törvény 193., 194., 197. §§-ai.

megállapitott szolgalomtól? Miért szükséges amannál a jelzálogos hitelezők beleegyezése? ezen megkülönböztetés nem kifogásolható, mert különben a kijátszás könnyü volna a hitelezőkkel szemben, de épen e szempontból kellene a különbséget kidomboritani, és igy pl. mig a 112. §-ban egész világosan kifejezendő lenne, hogy a szerződéses szolgalmi jog előnyös tétel, de csak az esetben, ha a jelzálogos hitelezők hozzájárulnak, addig a 200. §-ban az előnyös tételek közé csak a hatóságilag megállapitott és a jelzálogos hitelezők beleegyezésével bekebelezett szolgalmakat kellene sorozni.

A kifejtés értelmében ez igy jutna kifejezésre:

A bányaszolgalmak és az azokért járó kártalanitás iránt a felek szabadon egyeznek; szerződésük azonban a bányabiróságnak a bányatelekkönyvbe leendő illetékmentes bejegyzés céljából beterjesztendő, mely a bejegyzés megtörténtéről az illetékes bányahatóságot értesiti. A szerződés alapján bekebelezett szolgalmak, a szolgalmi és uralgó telkek jelzálogos hitelezői irányában (a bekebelezés sorrendjére való tekintet nélkül) csak akkor hatályosak, ha ők a szolgalmat megállapitó egyezséghez hozzájárultak.

A 113. §. második bekezdésében foglalt intézkedés, mely a hatósági megállapitással meg nem elégedő félnek a kereseti jogot biztositja, nagyon helyes, kár, hogy a 116. § nál nincs fölvéve egy analog intézkedés. A törvény rendes utja fentartatik annak, ki a kártalanitási összegre vonatkozó határozattal nincs megelégedve; az aknailleték (Schachtsteuer), szállitási illeték (Förderungsteuer), szivattyudij (Gestängesteuer), vizidij (Wassergeld) alacsony összegének felemelése végett a szolgalmi telek tulajdonosa, mérséklése iránt az uralgó telek birtokosa indithat pert, mert ez magánjogi kérdés. De ha a hatósági határozatban a felek megnyugodtak vagy perbeszállás esetén a viszony itélet által szabályoztatott s ez mint jogerős határozat vagy res judicata telekkönyvi bekebelezés által is biztosittatott, az ily módon szerzett magánjogokat — a jogút kizárásával — egyszerü hatósági határozat folytán megszoritani vagy megszüntetni nem lehet. A korlátolás vagy megszüntetés lehet olykor üzemi, rendészeti vagy egyéb szükség, de a sértett fél a törvény utjától el nem zárható.

Következő toldást vélném célszerünek a 116. §-hoz:

A határozattal meg nem elégedő fél: a szolgalom fentartása iránt 30 nap alatt a bányabiróság előtt pert indithat ugyan, de a hatósági határozattal beszüntetett szolgalom a per végeldöntéséig nem gyakorolható.

A 119. §. c) pontja egyszerűbb szerkezetben igy hangzanék:

Ha azonban bebizonyittatik, hogy a később adományozott érctelep a másikat egészen elvágja, az elsőbbségi jog megszünik s ez utóbbi hosszutelek azon érctelepig terjed, mely azt elvágja.

VII.

A bányavállalkozónak munkásaihoz és hivatalnokaihoz való viszonya kielégitően van szabályozva.

Egy pár megjegyzésem van csupán.

Igy pl. a 127. §. utolsó pontját ilyeténformán vélem módositandónak:

Vasár- és ünnep napján — a 107. §. esetét kivéve — a munkás bányamunkára nem szoritható; a feldolgozó (kohó) művekre nézve a vasár- és ünnepnapi munkaszünetet miniszteri rendelet szabályozza.

Mert a bánya és kohómunkák között van különbség; amazokra nézve már a törvényben bátran kimondhatni, hogy vasárnap és a munkás vallási ünnepén munkaszünet van, ez ünnepeket pedig a különböző kalendáriumok határozzák meg, nem pedig a miniszteri rendelet. Feldolgozó (kohó) műveknél azonban az üzem megszakitása (egy megkezdett művelet abbanhagyása, az olvasztó kemencék kihűlése stb. folytán) igen nagy kárral járna és bizonyos korlátolt munkák folytatását teszi szükségessé. Itt az ünnepi munkaszünet csak a vállalkozó rendszer mellett s esetleg a magasabb munkabéreknek a minimális kohómunkák combinatiójával együtt szabályozható.

A 128. §. első pontja igy szól:

«A földalatti bányamunkára 14 éves életkoron alóli gyermekek és női személyek nem alkalmazhatók». Szakasztott mása az oszt. ptkv. eredeti szövegében annak idején előfordult, de később kiigazitott ezen kifejezésnek: «Frauenspersonen und Jünglinge unter 18 Jahre» stb., amiből azt lehetne következtetni, hogy 15 éves leánykák már földalatti bányamunkákra alkalmazhatók. Pedig ez nincs a javaslat szándékában, miért is a szöveg megfelelőbb volna igy:

Földalatti bányamunkákra női személyek és 14 éves életkoron alóli fiuk nem alkalmazhatók.

A 129. §. a bérfizetés idejét — hacsak a felek máskép nem egyeztek — havonkinti időszakban állapitja meg, ami nem helyes, mert egy dispositiv jogszabály inkább az átlag szokásban levő gyakorlat szerint állapitsa meg a szerződés hiányát. Nálunk pedig a heti bérfizetés az általános szokás.

A szakasz többi része, mely a nehéz munkával megszolgált bérnek üzérkedés által való kizsákmányolását, az u. n.

Trucksystémát kiküszöbölni, egészen kifogástalan, sőt viszonyaink között talán még a porosz jogból átvett «rendes élelmezés» (regelmässige Beköstigung) helyébe a «gabonaneműekkel való ellátást» lehetne tenni.

A IX. fejezetnek a társpénztárakról szóló rendelkezése (139—152. §§.) a bányamunkások segélyezésének nehéz problemájában a régi társládák szervezetének alapján áll, több oly jó szándéku intézkedés behozatalával, mik a társpénztárak fejlődésének kedveznek s a tapasztalt visszaéléseknek útját vágják. Igy: az adó és illetékegyenérték alóli mentesség a járulékok pontos, a munkásra úgy, mint a tulajdonosra kötelező megállapitása, a munkabérekből a társpénztári járulékokra eső illetmény kölcsön cimén való visszatartásának vagy kölcsönvételének tilalma, megannyi haladást jelentő intézkedések.

A mi megjegyzésem van, az nem a társpénztárak kötelező természete ellen irányul, mert ettől a francia (belga) jog rendszerének megfigyelése megóvhat mindenkit. «Nagy hiba a kormányban a szorgos atyáskodás, mondá a kormányfő az 1810-ki törvény előkészitő vitáiban, és ma az európai államfők alattvalóikkal szemben már nem az atya, hanem a valóságos földi gondviselés szerepét akarják játszani»; a jeles francia bányajogiró e megjegyzése bármily szellemes, az önsegély hiányos szervezetét nem képes szépiteni.[58]

A segély meghatárolása, a segélypénztárak céljainak szabados korlátolása kétségtelenül szabadságot jelentenek, de egyúttal azt is, hogy egyes vállalkozóknál csak betegsegélyzési pénztárak (caisses de secours) alakulnak s csak nagyobb vállalatoknál képződnek baleseti segélypénztárak is «Caisse de prévoyance» elnevezése alatt. Az elaggott, munkaképtelenné vált bányászokról, azok özvegyeiről és árváiról azonban nincs gondoskodva; azután ez is csak a szénbányászatnál van, hol a balesetek gyakoriabbak. Figyelembe veendő végül az is, hogy a bányatársulatok és tulajdonosok hozzájárulásra nincsenek kötelezve, s ha mégis participálnak, ezt csak alapszabályaik nyomán vagy a társadalmi nyomásnak engedve teszik s igy valóban nincs mit csodálkozni azon, hogy ily szabadság mellett az ottani segélypénztárak állapota nem áll arányban a bányászat fejlettségével.[59] A francia jog ez intézménye nem kielégitő, lehet azonban a gyakorlati alkalmazás módját illetőleg abból is okulni, a mire később is visszatérek.

A segélyintézmények kötelező felállitása, a céloknak, a részvétel módjának meghatározása mindenesetre jobb eredmé-

[58] Férand-Giraud «Code des mines et des mineurs» III. k. 384. lap.

[59] Férand-Giraud u. o. III. k. 387. s k. l. közlött kimutatásai

nyeket szül s ezért az osztrák társpénztári intézmény (melyet a javaslat követ) és a porosz legényegylet (Knappschaftsverein) szervezete sokkal egészségesebb fejlődést mutat; föltéve, hogy szintén egészséges alapon fejlődő bányászattal és a törvény erélyes végrehajtásával állunk szemben. Mert különben a rendelkezések a papiron maradnak; a porosz legénységi pénztárak szintén 1854-től kezdve kötelezők a bányavállalatokra és már 10 év előtt közel 24 millió márka tőkével rendelkeztek,[60] a mi azóta csaknem megkétszereződött. Hol maradt tőle az osztrák és még inkább a magyar társládák fejlődése!

A javaslat a segélyezések eseteit elég kimeritően határozza meg; ezek: a gyógyitás, temetési járulék, a munkaképtelenek életfogytiglani segedelmezése vagy végkielégitése és az elhalt társpénztári tag özvegyének, árváinak segélyezése (144. §.); természetesen a társpénztár erejéhez mérten. Erre fedezetül szolgál: a társpénztári tagok bérének legalább 4%-a és a vállalkozó részéről ez összegnek legalább 50%-a; e minimum is leszállitható, ha az alapszabályszerű segélynyujtás biztositva van (145., 146. §§.), a mi régi, virágzó (pl. kincstári) bányaműnél elő is fordulhat.

A hol azonban a segélyek összegei táblázatokra fektetett biztositástani számolás alapján nincsenek alapszabályilag meghatározva, ott a társpénztár összes bevételeinek legalább 10 százalékát köteles tőkésiteni, mig az az évi kiadások tizszeresét el nem éri. (149. §.)

A javaslat ebben a régi rendszert követi, t. i. a jelenlegi munkások járulékainak félretételéből akar tőkét képezni, hogy a jövő nemzedék terhein könnyitsen. Ez az u. n. tőkefedezeti rendszer, melyet a német munkásbiztositási javaslatok és törvények elvetettek, a helyett a járadékbiztositási rendszert vevén alapul. Mert a kérdés az, hogy az évi segély részben tőkegyüjtés s annak kamatai által biztosittassék-e? a mostani munkásosztály járulékainak félretétele, esetleg saját segélyezésének csökkentése által könnyitsen a jövő nemzedék terhein?

Hiszen még kezdő, de életképes vállalatnál is a segélypénztár terhei kezdetben rendszerint kisebbek, tehát a tőkeképződés úgyis bekövetkezik; folytatni ezt következetesen a jövő számára akkor is, a midőn a segélyezések terhe rendszeressé válik, nehéz is, igazságtalan is. Azt a 10 százalékot tőkésités helyett a munkások baleset elleni biztositására volna célszerűbb forditani, a mi ha egyesekre bekövetkezik, a segély-

[60] Porosz b. t. 165. s k. §§. V. ö. Klostermann id. m. 273. 274. l. 374. j.

pénztárt a munkaképtelen élethossziglani segélyezése vagy végkielégitése cimén nagyon igénybe vehetné, holott biztositás esetén a biztositási összeg megtéritése e terhet tetemesen megkönnyiti. Ha pedig a balesetnek halál a következménye, akkor az özvegy és árvák segélyezése volna kisebb teher; ha az elaggottság vagy elbetegedés folytán beállott munkaképtelenség eseteit leszámitjuk, a segélyezési cimeknek közel fele nyerne ez által könnyitést (144. §. 3., 4. p.).

A francia segély- és baleseti pénztárak sem a tőkefedezeti alapon működnek s talán ezért kevesebb a panasz, mint a mennyi elégtelen eszközeik és szervezetük mellett támadhatna.

A balesetek elleni biztositási dij sem volna igen magas, mert nálunk a szerencsétlenségek a fémbányászatnál ritkák, sőt a szénbányászatnál sem gyakoriak, mert a művelés nem hatolt oly mély rétegekbe, mint a külföldön.

Fölvetem az eszmét — a nélkül, hogy positiv javaslatot akarnék tenni —: hogy a tőkefedezeti rendszer eszméjének elejtésével a segélyezések fedezete nem volna-e tisztán a járulékrendszer alapján előállitható? hogy a balesetek elleni biztositás nem volna-e előnyösebb a társpénztárakra és munkásokra egyaránt, mint a tőkegyüjtés?

hogy ha magántársulatokban nincs elég biztositék, nem lehetne-e a kölcsönös és közvetlen biztositás eszméje alapján egy országos szövetkezetet felállitani, melybe minden társpénztár köteles volna belépni és bányahatóságilag (munkásjegyzékei, könyvei alapján) igazolt tagjait évi bérük erejéig baleset ellen biztositani?

Röviden: alakitható-e egy közvetlen és kölcsönös biztositásra országos szövetkezet balesetek ellen, minden társpénztár kötelező részvétele és minden tag biztositása mellett?

Jogalkotási nehézség nincs, mert a kereskedelmi törvény a kölcsönös biztositást szövetkezetek alakjában (223. §.) engedélyezi, a társpénztárakra pedig a kötelező részvétel szintén kimondható; a szervezést másrészről megkönnyitené az, hogy a bányahatóságok ellenőrzése alatt szervezkedett és működő társpénztárak volnának a szövetkezet alkotó tényezői, sőt épen ezért a szövetkezet a főbányahatóság kebelbeli ügyosztálya lehetne.

A megvitatás szakférfiak érdeklődésére méltó.

VIII.

A bányatársulatokat a javaslat nagyjában a porosz törvény rendelkezései értelmében szabályozza (153—187. §§.).

Mielőtt megjegyzéseimet erre megtenném, szükségesnek látom azon kérdés tisztázását: hogy a közös bányatulajdon többi viszonyai mikép lesznek szabályozva? mert a javaslat ezt egészen bizonytalanságban hagyja. Ha ez eljárásban a porosz törvényt követi, akkor igen célszerű lett volna egészen végig menni annak rendelkezésein; mert e törvény azt mondja ugyan, hogy «két vagy több birtokos bányatársulatot alkot» (94. §.), de ezzel csak azt fejezi ki, hogy a bányavállalkozás közössége esetén ez a rendes társasági forma, minden ettől eltérő szervezet kivétel, de szintén megengedett és szabályozott kivétel.

Azonban nem az egyedüli és kizárólagos társasági alak, a minővé különben a javaslat sem akarja a bányatársulatot minősiteni, mert a társtulajdonosok csak «alakithatnak» bányatársulatot, tehát nem kénytelenek azt tenni, hanem a közös tulajdont más viszonyok vagy társasági formák szerint rendezhetik. De hogyan? nincs részletezve, még annyira sem, mint az osztrák bányatörvényben.

Egy bányaműnek többen lehetnek közös tulajdonosai, pl. házastársak vagy testvérek, kik a köztük létező rokonsági kötelék miatt még a társasági szerződést is feleslegesnek tartják, vagy ha ilyet kötnek is, az egészen magánjogi társasági viszony lesz; az első esetben egyszerü közös tulajdoni, a másik esetben szerződéses társasági viszony áll előttünk és mindkettő tisztán magánjogi természetü lehet. Mert még társasági szerződés esetén is befolyással bir a minősitésre a bányavállalat természete, terjedelme; a bányaipar ügyleteit ugyanis a ker. törvény az u. n. viszonylagos (feltételes) vagyis alanyi alapügyletek közé sorozza s ezzel a bányászatnak nem csupán őstermelő, hanem iparos foglalkozási jellegét is megállapitja, bárha ezzel a kereskedelmi jog körét a szokottnál jobban kiterjesztette. De mint feltételes subjectiv alapügylet nemcsak iparszerü folytonosságot kiván, de egyúttal a kisipar körét is meg kell haladnia.[61]

A társasági szerződéssel szabályozott jogviszony tehát — még ha a vállalkozók iparszerű tevékenységet folytatnak is — marad magánjogi társasági viszony, ha a vállalat a kisipar körét meg nem haladja, mert ekkor ügyletei nem kereskedelmi ügyletek s igy azok, kik azt iparszerüleg folytatják, nem kereskedők. Ellenben, ha e feltétel teljesül, akkor a társaság már a kereskedelmi társaságok alkalmas formái között válogathat, lehet közkereseti, betéti vagy épen részvénytársaság és nincs ok reá, hogy a kereskedelmi társaságok egyszer a bányaválal-

[61] 1875: XXXVII. t.-c. 259. §. 6. p.

lalkozás rendelkezésére bocsátott formáit ismét elvonják a bányászattól, mikor ezek a formák törvényesen szabályozvák s azok közül főleg a nagyobb vállalatok a részvénytársasági alakot előszeretettel választják.

Hiszen a porosz törvény is eltérő végrendeleti intézkedés vagy szerződés eseteiben minden a magánjog által szabályozott viszonyt, u. m. tulajdonközösséget vagy civiljogi társaságot megenged, épen úgy, mint a vállalat kereskedelmi jellege esetében a kereskedelmi társaságok bármelyikének, különösen a részvénytársasági alaknak választását.[62]

Egyébiránt a javaslat eredeti szövege is ily értelemben volt szerkesztve és csekély módositással el is fogadva.

Megengedendő volna valamely ingatlan bányatulajdon több birtokosának:

hogy kölcsönös jogviszonyaikat a tulajdonközösség iránti magánjogi szabályok szerint rendezzék vagy egyéb — törvény által szabályozott — társasági formát válaszszanak;

avagy a bányatörvény rendeletei szerint bányatársulatot alakitsanak.

A 154. és 157. §§-ban használt «cég» kifejezés, mely a bányatársulat nevét jelenti, nem szabatos; a cégnek megvan a törvényes fogalma, az egy név, mely alatt a kereskedő üzletét folytatja és a melyet aláirásul használ; a cég tehát kereskedői név, nem-kereskedőnek nincs cége, hanem neve. Már pedig a bányatársulatok iparszerü tevékenysége csak az esetben lévén alanyi alapügylet, ha a kisipar körét meghaladja; azon kisebb fémbányatársulatok, melyeknél az igazgató egyúttal az első munkás vagy művezető, bizony nem folytatnak kereskedői minősitésre vezető tevékenységet s igy ezek jó részének nem cégje, hanem neve van. Különben a porosz jog sem tud a cégről semmit, mert azt mondja:

«Die Gewerkschaft führt dem Namen des Bergwerkes, sofern sie nicht in dem Statut einen anderen Namen gewählt hat.» (95. §.)

A 156., 157. és 159. §§. rendelkezései összefüggésükben a bányatársulat jogi személyiségét emelik ki, felesleges ismételgetésekkel. Hogy a porosz törvényben — a honnét e szöveg átvétetett — oly részletességgel van kidomboritva a bányatársulatok önálló vagyonjogi személyisége minden folyományával együtt, az csak természetes, hisz ott és akkor a jogi személyiség a bányarészek mobilizációjával együtt csak az új törvény által lett megállapitva, a mit több sikertelen indit-

[62] Porosz b. törvény 133., 133. §§. L. Klostermann id. m. 235., 236. l.

vány és eszmecsere előzött meg.[63] Mig nálunk az 54-ki törvény óta köztudatba ment át: hogy az ily társulatok jogi személyek, hogy a társulati vagyon tulajdonjoga a b. telekkönyvekben annak nevére kebelezendő és az egyes tagoknak a közös tulajdonban való részesedésük az ingó természetü kuxák birtokában nyer kifejezést; továbbá hogy az egyes bányatársak harmadik személylyel közvetlen jogviszonyban nem állanak és a korlátolt felelősség elvénél fogva, a társulat adósságáért csupán a társulati vagyonnal felelős. A szöveg ugyan jó, de egy kis összevonással egyszerüsithető ilyenformán:

A bányatársulat saját, szabadon választott n e v e alatt: jogviszonyokba léphet, kötelezettségeket vállalhat, tulajdont s egyéb dologi jogokat szerezhet, azokat a bányatelekkönyvbe kebeleztetheti, perbe állhat, kötelezettségeiért azonban csupán társulati vagyonával felelős.

Társulati alapszabályokat szabad alkotni, de azokat helyettesiteni lehet azon kijelentéssel, hogy a törvény intézkedését kivánják szabályul alkalmazni; utánzása a porosz törvénynek és eltérés az eredeti szerkezetnek a szaktanácskozmányon is elfogadott megállapodásától.[64]

A könnyebbség, amit egyes kisebb, kevéssé értelmes elemekből álló társulatoknak nyujtunk az által, hogy az alapszabály alkotás kötelezettsége alól fölmentjük, nem ér fel azzal a zavarral vagy elégedetlenséggel, ami oly társulatok kebelében előálland, melyek a törvényt fogják alapszabályul tekinteni. E véleményemet még a porosz törvény tekintélye sem ingatja meg. A társulati életben és ügyvezetésben vannak olyan apróbb részletek, amiket egyformán és kimeritőleg még oly jeles törvény sem szabályozhat; ilyenek: mily bányavállalatra, minő név alatt és székhelylyel alakul a társulat? hány tagból álljon az igazgatóság? mily időszakra választatik? hogyan történjék az ismert lakhelyü bányatársak értesitése? mely időpontig kell a közgyülést megtartani? hogyan történjék a szavazás, mindig nyiltan vagy bizonyos kérdésekben titkosan? mily alakiságokhoz van kötve a meghatalmazás általi képviselet a közgyülésen? a vállalat szervezete mikép állapittassék meg? stb. Ilyen és ehhez hasonló kérdések, mikre a törvény ki nem terjeszkedik (a javaslat sem teszi, mert nem is teheti), csak az alapszabályokban nyerhetnek kielégitő megoldást vagy pedig ilyennek hiányában egyes meghatalmazási okmányban,

[63] Karsten 1845-ben, Klostermann 1857-ben tettek ily inditványt, de még 1863-ban a tervezet a kuxák ingatlan jellegét tartá meg s csak az 1865-ki törvény minősitette azokat ingó bányavagyonnak.

[64] Jkv 257. l.

szolgálati szerződésben vagy külön közgyülési, igazgatósági határozatokban nyerhetnek szabályozást.

De az ilyen külön alkotott, könnyen megváltoztatható, egymással összefüggésben nem lévő, esetről-esetre hozott határozatok nem pótolják a társasági szerződés jelentőségével biró, bányahatóságilag felülvizsgált, jóváhagyott alapszabályokat, miket nem is lehet oly könnyen változtatni.

Hogy az egyes bányatársak kilépése nem vonja maga után a társulat feloszlását (160. §. 1. p.), ez oly természetes, hogy azt kijelenteni sem kell; ugyanez áll a társulati vagyonnak egyes tagok részéről kivánt és meg nem engedhető felosztásáról.

A birtokarány szerinti szavazás merev keresztülvitelét tulságosnak tartom; az egyszerüen azt jelenti, hogy egy-két nagyobb kuxabirtokos igen tekintélyes minoritásokkal szemben mindig dönthet; egy méltányosan megállapitott szavazati maximum még nem azonos a minoritás uralmával. A gyakorlati élet tapasztalásai nyomán meglehet találni azon helyes határt, mely az érdeköszeütközések kiegyenlitő vonala, pl. a szavazatok egy ötödrésze oly maximum, melylyel a nagy kuxabirtokosok is mégvédhetik érdekeiket.

Hiányzik a javaslatból a részvényesek kereseti jogának biztositása, mely őket a közgyülési határozatok ellen megilletné; pedig ennek kijelentése kivánatos, mert igaz, hogy 30 év előtt, de mégis hozatott oly felsőbirósági határozat, mely szerint az egyes bányatársnak perinditásra csak akkor van joga, ha a bányatársulati közgyülés határozatában ez a jog minden egyes bányatárs részére fentartatott.[65] Már pedig az a majoritás, mely fentartotta, meg is tagadhatja ezt a leszavazott minoritástól; ezek észrevételeim a társulati alapszabályokat pótló rendelkezésekre.

A pótfizetések bányahatósági úton való behajtásának kérdése (184—187. §-ok) összefügg az előadottakkal; vagyis ez összefüggés létesitendő, ha nincs meg.

Az üzem tervszerü folytatása céljából a közgyülés által megszavazott pótfizetések (Zubusse) behajtására nézve két ellentétes rendszer fejlődött ki. Az egyik a pótpénzek iránti követelések behajtását a peres eljárás utjára bizza; a társulatnak a megszavazott pótpénzre az egyes bányatársak ellen követelési joga van, ezt azonban, ha a bányatárs a határozatot keresettel nem támadta meg, de nem is fizetett, perelni és a biróság által megitéltetni kell. A pótpénz behajtása tehát a marasztaló itélet végrehajtásával egyértelmü, ami alól a bánya-

[65] A budapesti kir. itélő tábla 19,720/864. sz. a. k. itélete.

társ bányarészének beszolgáltatása és átengedése árán menekül; ezt a rendszert a porosz törvény követi.[66]

A másik az u. n. Retardat-Verfahren, melynek lényege az: ha a kivetésről szóló értesités eredménytelen, a fizetéssel késedelmező bányatársak ellen az igazgatóság kérvényt nyujt be a bányabirósághoz, melyben azt, hogy a pótpénz közgyülési határozattal megszavaztatott, az igazgatóság annak behajtására felhatalmaztatott és hogy az illető bányatárs a megnevezett bányarészek birtokosa, igazolván: a bányarészek árverésen leendő eladását kérelmezi. Kereset benyujtása, tárgyalás és itélet nem előzik meg ezen árverés iránti kérvényt, sőt az árverés foganatositását csak az esetben függesztik fel, ha a bányatárs a pótpénzt a költségekkel együtt deponálva, a biróság fizetést elrendelő végzése ellen kifogásokat ad be; de ha kifogások nem adatnak be, az árverés megtartatik s kikiáltási ár a kuxára eső pótpénz és perköltségek összege lesz. Ez a rendszer az osztrák törvény által fogadtatott el.[67]

A javaslat egy vegyes rendszer behozatalát tervezi, még pedig kettős értelemben; először is a pótpénzek iránti követelések kizárólag birói úton való érvényesitését is megengedi, ha ezt a társulat alapszabályaiban megállapitja (183. §), de ha a társulat ezen jogával nem élne, a pótfizetések bányahatósági uton hajtatnának be; azonban ezen eljárás sem tisztán közigazgatási, mert az adós bányatárs a pótfizetést elrendelő közgyülési határozatot s a követelés valódiságát megtámadhatja, aminek a hátralékos bányarészek átirására halasztó hatálya lehet, bár a javaslat erről világosan nem nyilatkozik.

Ami a javaslat azon tervét illeti, hogy a pótpénzek behajtására kétféle eljárás és rendszer legyen megállapitható, egy alapszabályon alapuló birói és egy tövényben gyökerező hatósági eljárás, az nem mindennapi; hogy a bányatársulatok kötelesek legyenek alapszabályokat alkotni, azt célszerünek tartom és okaimat ki is fejtettem, de ez alatt a statutarius jog alatt mindig csak azt értem, hogy az ily szabályalkotási jog csupán a törvény keretén belül gyakorolható, nem pedig mintegy annak ellenére. Hogy a társulati alapszabályokban egy a törvénynyel ellenkező rendszer és eljárás állapittassék meg, már csak azért sem tartom megengedhetőnek, mert ezzel a jogegység, az egyöntetü szabályozás rovására a bizonytalanság honosulna meg; ezért tekintem a pótfizetések behajtása körüli eljárás szabályozását egyöntetü és absolut hatályu jogszabálynak.

[66] Porosz b. t. 129 s. k. §§.

[67] Oszt. b. t. 158—166. §§. L. Schneider id. m. 315 s k. l. V. ö. «Magyar Bányajog» a 356—357. l. közölt jogesetet.

Ha a pótpénz egyszerü magánjogi kötelem s e szigoru civiljogi felfogástól nem tudunk szabadulni, akkor egyedül a birói eljárás jogosult; ha pedig azon nézetnek hódolunk, hogy a társulati bányamű folytonos üzemképessége itt a legfőbb érdek, tehát a hosszas, formák által nyügözött eljárást s azzal a szigoru magánjogi felfogást feladjuk, akkor csak a «Retardat-Verfahren» illetve a javaslat által tervezett eljárás van helyén.

Ez okból a 183. §-t egészen kihagyandónak vélem, mert a feltétlen munkáltatási kötelezettség mellett nem is volna szabad oly pótpénz-behajtási eljárást statuálni, amely mellett annak teljesitése a pénzbeli eszközök hiánya miatt válik lehetetlenné.

E kérdés mint fentebb érintettem, az egyes bányatársaknak kereseti jogával függ össze; e kereseti jog értelmében bármelyik bányatárs megtámadhatja a közgyülési határozatokat s igy a pótfizetést elrendelő határozatot is, amit különben a javaslat szerint a hatósági behajtás megindítása után is megtehet (184. §. 2. bek.); de ezzel föl kell tennünk, hogy az egész hatósági eljárás kárba veszett, mert a per kimeneteléig a további lépések felfüggesztendők, ámbár ez kijelentve nincs.

Első sorban tehát az volna kijelentendő, hogy a mig a kereseti jog érvényesitése végett a bányatársak részére kitüzött határidő el nem telt, addig a pótfizetések behajtása iránt az igazgatóság nem fordulhat a bányahatósághoz (s ezzel a 184. §. 2. bek. elesnék); a porosz jog szerint sem lehet a pótpénz végett a bányatársat beperelni addig, amig annak kereseti joga, melylyel a bányatársulat határozatát megtámadhatja, el nem évült.[68] Csak ha az elévülési idő eltelt s igazgatóság meggyőződött a felől, hogy a közgyülési határozat jogerős, indithatná meg a bányahatóságnál a behajtás iránti eljárást, még pedig részletes meghatározása mellett annak, hogy mily módon szerelje fel kérelmét.

Mert a «kellően felszerelt» kifejezés mellett kiki azt értheti, a mit akar; a felszerelést következően vélem meghatározandónak: 1. a bányabiróság bizonylata mellékelendő, melylyel igazoltatik, hogy kik éltek kereseti jogukkal és kikre nézve vált a közgyülési határozat jogerőssé; 2. csatolandó lenne a közgyülési jegyzőkönyv azon cikkelye, mely a pótfizetési határozatot s a behajtásra vonatkozó meghatalmazást tartalmazza; 3. a kimutatás, mely a kivetési tervet, a bányatárs kuxáinak birtok arányában reá eső összeget tünteti fel. Annak igazolása, hogy az illető bányatárs csakugyan kuxabirtokos, amit az

[68] 115., 129. §-ok; a határidő 4 hét.

osztrák eljárás megkiván, felesleges, hisz a könyveket arról úgyis a bányahatóság vezeti.

A 185. §. nagyon sikerült alkotás, mert a most gyakorlatban levő költséges és gyakran meddő árverés mellőzésével mindjárt a bányarész átirását rendeli el; az által, hogy az átirt bányarészek még 30 nap alatt a társulattól visszaválthatók, minden méltányossági igény kielégitést nyer.

A bérlő bányatársulatokról az átmeneti intézkedéseknél mondom el nézetemet.

IX.

A bányajogositványok elenyésztéről szóló (XI.) s a végrehajtás meg csőd esetén a kielégitési sorrendet meghatározó (XII.) fejezetekre nincs észrevételem; az elsőben mellőzve látom az elvonás esetén gyakran eredménytelen, mindig aránytalanul költséges becslési és árverési eljárás feltétlen alkalmazását, ami jövőre csak az érdeklett volt tulajdonos vagy jelzálogos hitelezők kérelmére és költségére rendelendő el; a másodikban az eljárási költségek fedezete után megállapitott előnyös tételek a bányászat természetének és igényeinek megfelelően vannak sorozva. Mindössze a bányaszolgalmak fejében kötelezett illetékek elévülési ideje van visszahatólag rövidre szabva. (200. §. 4.)

Legfontosabbak a következő fejezetek közül azok, melyek a bányahatóságokról és az alájuk rendelt hites bányamérnökökről (Markscheider) szólanak, miért is e két fejezetet együttesen tárgyalom.

A törvény rendelkezése annyit ér, amennyi belőle végrehajtatik; ez pedig függ az arra hivatott közegek szakképzettségétől egy részben, szervezetük helyességétől más részben. Ezért tartom nagyon fontosnak a bányahatósági szervezet kérdését, melynek helyes megoldása egyúttal bányajogunk valódi haladását jelenti, elhibázott organisatiója pedig a papiron maradt törvényeink számát szaporitandja.

Két kiválóbb szervezeti rendszer áll előttünk: az egyik a francia administratio, mely a rendes állami, sőt esetenként községi hatóságokra bizza a közigazgatási és rendészeti ügyek elintézését vagy csak ellőkészitését, szakértő hivatalos közeget rendelvén segélyükre; a másik a causalis hatóságok körébe utalja a bányaügyek igazgatását a rendészettel együtt, csak jelentéktelenebb esetekben vevén igénybe a közigazgatási hatóságokat s ez a német rendszer, mely az osztrák rendtartások révén nálunk is meghonosult.

Mindkét rendszernél megvan az érem két oldala.

A francia rendszer hátránya a túlságos központositás, mely minden — csak kissé fontosabb — ügynek elintézését nem a préfetre, hanem a közmunkák ministerére bizza, de — habár az alakiságok nyomasztók — azon előnynyel bir, hogy a kisebb, gyakrabban előforduló közigazgatási és rendőri ügyekben a gyakorlott közigazgatási közegek kéznél vannak s a szakértői elemet képviselő bányamérnök (ingénieur des mines), mint a prefecturák területén folyton mozgó közeg, kinek rögtönös veszély esetén rendelkezési joga is van, azokat támogatja és teendőikre véleményes jelentései alapján felhivja.

A causalis bányahatósági szervezet előnye az, hogy a bányakapitányságok a legfontosabb, nemcsak közigazgatási, hanem az adományozási és engedélyezési ügyekben is önállóan járnak el; ez tehát a decentralisatio helyes elvén alapúl, mert ha határozataik ellen jogorvoslattal lehet is élni, a főbányahatóság csak felebbviteli forum és ha nincs felebbvitel, a bányakapitányság határozata jogerős.

Ezen kiválóan gyakorlott szakhatóságokban meg is lehet bizni és a szakképzettség előnye itt eléggé nem méltányolható; ámde mindennek értékét nagyon alászállitja a szervezet, mely a nagy kerületeknek olykor csaknem széleire helyezett, elégtelen személyzetű hivatalokból oly közigazgatási és rendőri tevékenység kifejtését követeli, melyet azok ily körülmények között teljesiteni képtelenek most is. Pedig a javaslat még többet kiván tőlük.

Melyik hatósági szervezet volna célszerü minálunk? arra röviden felelni bajos. Az olyan szervezet, mely a szakhatóságok mellőzésével a rendes közigazgatási és iparhatóságokat ruházza fel a bányahatósági teendőkkel, a legegyszerübbnek mutatkozik; a szervezet egyöntetű, a közegek kéznél vannak s a törvény végrehajtása könnyebb. A francia szervezeti rendszernek az előnyét elvitatni nem lehet, de a hatáskör megállapitása már nem ily dicséretes; a centralisatio, mely a legközönségesebb kutatási jogositvány kiadását a ministernek — fontosabb — pl. vasbányaművek engedélyezését pedig, az államtanács meghallgatása után a kormánynak tartja fenn, sőt némely esetben a főbányatanács véleménye alapján az államfőt (ez időszerint a köztársaság elnökét) is beavatkozásra vagy döntésre jogosítja,[69] ép oly nehézkessé, mint költségessé teszi a törvény végrehajtását.

Ily hatáskör megállapitása mellett e szervezet átvétele még akkor sem volna helyén, ha különben közigazgatásunk

[69] Férand-Giraud «Code des mines et des mineurs» I. k. 209., 210., 300 s. k. l.

a francia administratióval egyenrangu volna. Az értekezleten fölemlittetett ugyan, hogy a kiváltságos és rendi államalkat idejében talán jogosult a szakhatóságok létezésének alapja, a jogegyenlőség korszakában, midőn a modern államművészet a különböző érdekeket szolgáló szerveknek egységesitésére törekszik, e létalap megszünt.[70] Eltekintve a jogegyenlőség korszakában mindenütt fenhagyott pénzügyi, postai stb. szakhatóságoktól, ez a jogegyenlőség érdekében létesitendő egységes szervezet ez esetben a szakismeretet nélkülöző dilettantismussal volna azonos, melyre vagyont, jogot és életet bizni nem lehet.

A szakhatóságok rendszere viszonyaink között elkerülhetlen, csakhogy annak célszerű szervezet és hatáskör adandó, és ne kivánjon a törvény lehetetlent.

Mert: hogyan fogja pl. a zalathnai bányakapitányság az oláhországi határszéleken levő kutatási körökre megszabott munka teljesitését ellenőrizni (18. §.)? mikép fogná, ha a folytonos üzembentartás kötelezettsége kimondatnék, az egykori erdélyi megyék területén levő részére megállapitott és teljesitendő munkát ellenőrizni, az üzemszünetelési ügyeket elintézni (80., 81. §§.)? hogyan lehet kivánni, hogy a kerületi bányákat évenkint legalább egyszer megvizsgálják, azok üzleti terveit megtekintsék, a térképeket kiigazitsák, veszélylyel fenyegető esetekben helyszini szemlét tartsanak s átalában a törvény megtartását biztositsák (210. §.)?

Ha most ezekhez hozzáveszszük: a kutatások, adományozások, engedélyezések eseteit, a szemléket, méréseket, bányatársulati alapszabályok felülvizsgálását, közgyüléseken való részvételt (172. §), a kuxák kiállitását, átirását, a jogositványok elvonása körüli eljárást, a társpénztári intézményre vonatkozó rendeletek érvényesitését, a bányatelekkönyvi állapotok rendezésére vonatkozó lépések megtételét, büntetések kiszabását s behajtását, többrendü könyvek vezetését stb. — elbámul az ember, hogy mikép lehet mindennek elintézését 4—5 tagból álló hivataltól — nem követelni, de — remélleni.

Az értekezleten hangsúlyozott és a javaslat által is kilátásba helyezett expositura felállitása nem sokat segit a bajon; végtelenségig ezek számát szaporitani — mint a pessimismus már előre jósolgatja — úgy sem lehet, mert akkor lesz mit hallani a hivatalok folytonos kreálásáról. Okszerűbb volna azon az úton, melyet a javaslat a közigazgatási hatóságok igénybevételénél megjelöl (211., 215. §§.), tovább menni.

A szakhatóságok fentartása mellett lehetne az ügykört,

[70] Jkv 298. s. k. l.

mely most majdnem egészen a bányahatóságok vállaira nehezedik, oly módon megosztani, hogy a szükebb értelemben vett felügyeleti, ellenőrzési, kevésbé fontos rendőri és bizonyos előkészitő cselekmények foganatositásával a közigazgatási hatóságok ruháztatnának fel; természetesen a szükséghez képest a hatósági bányamérnököt igénybe vehetnék és amely esetekben az ügy természete megkivánná, a bányakapitányság döntene. A kérdés részletes szabályozása nem is a bányatörvényben nyerne megoldást, hanem rendeleti úton. A törvényben elég volna annak kijelentése, hogy a bányahatóságokon kivül: mely közigazgatási hatóságok, mily bányaügyekben járnak el s minő esetekben kötelesek a bányakapitányságok megkeresései értelmében intézkedni? az illető szakminister rendeleti úton állapitja meg. Önként érthető, hogy e rendelet, mely a legnagyobb óvatosságot igényli, a szakközegek meghallgatása után készülne, amit azonban a törvényben kifejezni nem szükséges.

Másrészről a bányakapitányságok hatáskörében maradna: a bányajogositványok adományozása, engedélyezése, azok elvonásának, a bányatársulati, társpénztári, szolgalmi stb. ügyeknek kizárólagos intézése; e mellett a bányakapitányságok arra is kötelezve és jogositva volnának, hogy a közigazgatási hatóságokat az esetről-esetre vagy rendszerinti időközben előforduló eljárások szükségére figyelmeztessék. Minthogy pedig a bányatörvényben csak a főbb rendészeti elveket látjuk megállapitva, s a javaslat is éppen úgy, mint az osztrák törvény, nem annyira (aktiv fellépés útján) a megelőzést, mint inkább az utólagos büntetések által való megtorlás irányát követi,[71] e hiányon az által volna segitve, ha a bányakapitányságok feljogosittatnának bányarendészeti szabályrendeletek alkotására, melyekben egyúttal az eljárás is részletezve volna.

A bányamérnöki intézmény nagyon üdvös ujitás, azonban szélesebb s oly hatáskört kellene a bányamérnökök számára biztositani, hogy ne csupán a hatóság által igénybe vehető, hanem hatáskörrel is felruházott hivatalos közegek legyenek, mint a francia «ingènieur des mines»; hatáskörüket, eljárásukat részletesebben a hatósági ügykört megállapitó minisiteri rendelet határozná meg. A törvényben elég is volna ennyit kifejezésre juttatni, szűkre szabott járandóságukra és az esküminta ra vonatkozó rendelkezései a javaslatnak szintén a rendeletben foghatnának helyet.

A hatósági szervezet elnevezéseire az a megjegyzésem, hogy a bányakapitányság cime meghagyandó volna, nem csak

[71] L. Schneider id. m. 221. s. k. l.

azért, mert megszokott, hanem azért is, mert a javaslat által használt «bányafelügyelőségek» kifejezés nem felel meg a hivatali hatáskörnek s azt nem is fejezi ki helyesen. E hatóságok nem csupán felügyeletet gyakorolnak, hanem kutatások, bányatelkek, segédművekre adnak bányajogositványt, szolgalmakat állapitanak meg, összesités, eldarabolás stb. kérdéseiben eljárnak, úgy hogy hatáskörük nagyobb, mint a mennyit a javaslat kifejezése megjelöl.

A büntető határozatokat magában foglaló fejezet rendelkezéseire nem lévén észrevételem, az átmeneti intézkedések 241., 242. §-aira s azok kapcsán a bérlő bányatársulatok kérdésére térek át.

Azon bányatársulatok, melyeknél az egyes bányatársak részeik arányában telekkönyvi tulajdonjoggal birnak, kuxáik azonban nincsenek, átalakitandók. Ez átalakulás oly módon van tervezve, hogy bányarészállományuk a telekkönyvből kitörülve, a bányahatósági részkönyvbe vitetnének át s az illetők megfelelő új bányarészjegyeket kapnának. Idáig rendben van; de ha az egyes részeken jelzálogos terhek vannak, már akkor a rendezés nem oly könnyü és igy — a mint a javaslat tervezi — jogilag nem is szabatos. A jelzálogos terhek, mik az egyes részilletményeken vannak, törültetnének, a mi helyes, mert a bányatársulatnak, mint jogi személynek ingatlanát egy bányatárs magánadóssága nem terhelheti; a teher tehát átmegy a mobilizált ingatlanra, vagyis a kuxára, még pedig úgy, hogy a reávezetést a bányabiróság foganatositaná, a kuxa azonban az adós bányatársnak adatnék ki és valószinüen ez a zálogteher a bányarészkönyv megfelelő rovatában kitüntettetnék. Ezt ugyan csak találomra mondom, mert a javaslat erről nem szól semmit, pedig csak igy nem fenyegeti a hitelező érdekét komoly veszély; mert — bár a bányakapitányság állitja ki a kuxákat — ha a könyvben a zálogjognak semmi nyoma, akkor egy elveszettnek állitott kuxa helyett a kapitányság egy új, tehermentes kuxát állithat ki, melyen a bányatárs szépszerével túladhat. Veszély kellő óvatosság mellett nem fenyegetné a hitelezőt, de — a javaslat intézkedései mellett — a hitelező fentartott zálogjogának természetét meghatározni lehetetlen. Jelzálognak nem mondható, mert a telekkönyvből törülve van, a min mitsem változtat azon körülmény, hogy az ingatlant helyettesitő kuxára vezettetik át a zálogjog feljegyzése, mert az ingó kuxán nem lehet zálogjog; kézi zálog sem volna, mert a kuxa nincs a hitelező kezében, hanem az adós bányatársnál marad. Végrehajtási zálogjognak szintén nem mondható. A legegyszerűbb és a viszony természetének

megfelelő megoldásra, hogy a kuxa — birói reávezetése mellett a zálogjognak (a mi különben el is maradhatna) — a hitelezőnek adassék át, a javaslat nem gondol.

Hát ha egyes jelzálogos hitelezők ismeretlenek és a tartozás megszünte ki nem puhatolható? felelet: akkor az ily terhek tisztázásukig telekkönyvi nyilvántartás alatt maradnak. A mi félintézkedés, mert volna egy bányatársulati vagyonról szóló telekkönyvi betét, melyben tulajdonos gyanánt a társulat neve szerepelne, de lehetnének abban egyes jelzálogos terhek olyanok terhére, kik már nem tulajdonosok s az elv, hogy a társulat csak a társulat vagyonával felel, de csak a társulat adósságaiért, megint sérelmet szenvedne.

Sokkal egyszerűbb volna a kuxákat ezekről is kiállitani s a zálogjog birói feljegyzése mellett — a tisztázásig — birói letétbe helyezni, a telekkönyvi állapotot pedig egészen és egyöntetüen rendezni.

Ez a kérdés olyan bányatársulatokra vonatkozik, melyeknél a társulatnak van vagyona, de a bányatársaknak nincs kuxájuk; ennek ellentéte a másik, hol a bányatársaknak csak kuxáik vannak, ingatlan bányatulajdonuk azonban nincs és ezek a bérlő bányatársulatok.

Az osztrák törvény nem mondja ki határozottan, hogy bányatársulat csak saját tulajdonát képező, adományozott vagy más cimen szerzett bányaműre alakulhat; ezt a kérdést ebből a szempontból csak M i c h e l l a bányatársulatok jogi természetéről irt tanulmányában fejtegette. De minthogy a német tudós értekezése és tudományos nézete nálunk nem igen volt ismeretes, a törvény pedig nem tiltotta, annálfogva nálunk — a hatóságok elnézése folytán — a kisebb fémbányaipar terén meghonosodtak a bérlő bányatársaságok, rövidebb-hosszabb időre kibérelvén valamely adományozott bányatelket egyesektől vagy oly bányatársulatoktól, melyeknek tagjai a pótfizetésekbe beleuntak.

A javaslat ugyan (terjengős szövegben) kimondja azt, hogy a bányatulajdonnak több birtokosai alakithatnak bányatársulatot (153. §.), a miből következtethető, hogy csak a társtulajdonosok tehetik ezt; csakhogy ilyenforma kijelentés az osztrák törvényben is található, a mennyiben ha a közös tulajdonosok száma tizenhatnál több, a bányatársulat alakitása kötelező (137. §.). És mégis megtörtént a n e m t u l a j d o n o s o k részéről a haszonbérlő bányatársaságok szervezése, mert a törvény világosan nem tiltotta, valamint megtörténhetnék jövőre is, mert a javaslat ezt a tilalmat a bányatársulatoknál nem fejezi ki, sőt a kérdésről az átmeneti intézkedéseknél sem szól.

Ily körülmények között két kérdés vár megoldásra; az egyik az: hogy jövőre megengedtessék-e az ily bérlő bányatársulatok keletkezése? a másik az, miképp szabályoztassék a létező bányatársulatok állapota, ha az a bérlő bányatársulatok keletkezését kizárná?

Részemről jövőre ily társulatok keletkezesét jogi szempontból megengedhetőnek nem tartom. Habár beismerem, hogy a kisebb bányaipar terén a vállalkozásnak számot tevő tényezői, azonban eltekintve attól, hogy a mely bányamű bérbe vehető, az többnyire olcsón meg is vásárolható, a gazdasági előnyök nem érnek fel azon hátránynyal, a mit a jogrendben okozhatnak. Nem az értekezleten felhozott érvek erősitettek meg e nézetemben, mert azok vagy nem a kérdésre tartozó argumentumok vagy rosszul formulázvák. Hogy záros határidőre alakulnak, az mitsem tesz, mert részvénytársaságok is alakulnak 20—50 esztendőre; hogy az ingatlan bányamű nem az övék, az sem határoz, hiszen ingatlan tulajdon nélkül is keletkeznek részvénytársaságok, pl. pénzintézetek, iparvállalatok. Az sem áll, hogy egy társulat vagyonát egy társulat haszonbérelvén, a korlátolt felelősség elvénél fogva a hitelezőknek ugyanazon vagyont nyujtanák kielégitési objectum gyanánt; ez tévedés, mert a haszonbérlő társulat adósságaiért a bérbeadó társulat bányamüveit végrehajtás alá venni nem lehet.

Helyesebben formulázva, az ok az, hogy a korlátolt felelősség elve mellett nem türhetők oly bányatársulatok, melyek semmi társulati vagyonfedezettel sem birnak; mert a bérelt bányaművek nem az övék, tagjai meghatározott tőkét be nem fizetnek, személyes felelősség alól pedig mentek. Ily társulatok a jogéletben nem türhetők.

Épen ez oknál fogva a létező haszonbérlő társulatok sem maradhatnak jelenlegi helyzetükben. Az ily társulatok kuxái bevonandók és megsemmisitendők volnának, de a bérleti részletekről a bányakapitányság nyilvántartást vezetne, melyben a bérlő társulat tagjaiban előforduló változások is esetről esetre kitüntettetnének; a tagok pedig a felügyeleti illetékek és haszonbérhátrányok erejéig — magánvagyonukra is kiterjedő — egyetemleges és korlátlan felelősséggel tartoznának.

E kérdés ily megoldása egészitené ki az átmeneti intézkedéseket.